

Worship

God

In

Spirit & Truth

Kitaabui Way Publishing

MangE xa masen gni

Kitaabui Way Publishing is a non-profit Bible ministry. A xa fe singe na site web nan ma a nun buki digitEli Kitaabui kolon gni banxi xungbe. IBKI xa xOn gni findixi Kitaabui xaran gni nan na mixi birin bE naxan wama Ala xa fe kolonfe ra a nun a waxOn gni. Xarandie mu lan ma e xa siga institut ala ko e xa sErtifika sOtO xa na mu diplôme. Na sariyEe nOma xaran de intErnEt ma xa na mu banxi kui, zoom saabui ra, e nOma tongode dijital ma, e nOma rasan de e-mail ma, naxan sEbExi, xa na mu mixi keren keren ma, malan gni, xa na mu eglisie naxan yusima e xa kawandi wali kui. IBKI mu findixi banxi xungbe ra naxan lanlanteya sOtOxi.

Moukha wo ralimanE wo xa wo xa kitaabui xaran ala ko wo xa a kolon yi sariyE kui xa na mu a ra yire gbEtE. "Masen gni" naxan na International Institute of Biblical Knowledge (IBKI) xaran gni kui a findixi yi buki sEbEe xa ma gnErE. Mixie xa ma gnErEe wuyaxi e xa kira sOtO ma audio, video, a nun kEdi kui, a nun man alo Kitaabui masen gni; a nun, kawandilae, walikEe, pastErEe, sErEri, a nun rabbie xa xaran gni kui.

Wo lan ma wo xa yi masen gni birin mato, wo xa ma gnErE, a nun yi sariyE birin, barima wo tan nan a ra wo xa a fen, wo xa Ala sago kolon, wo xa a raba.

Xa i wama a kolonfe xa na xaranŋi birin findixi nŋndi nan na, i xa Kitaabui madangixi wuyaxi xaran, i man xa Kitaabui xui madangi bukie nun leksikone mato alako i xa wo xa wOyEn nde kolon wo mu naxan kolon. Wo wo ma kanta dictionnaire birin ma, barima dictionnairee a ma senxi nE masen gni nun wOyEn gni masen gni kelife xui singe ma han yakOsi yusife.

Wɔyɛŋɛ nɔn wɔyɛŋɛ masenŋi masarama nɛ waxati dangi xanbi. A nun man, grek xui gbegbe nOma masen de wOyEn keren ma, naxan nO ma a singe masen gni kana de.

Wo tin Ala xa wo raŋɛɛ a xa masenyi seniyɛnxi kui, Kitaabui.

IBKI tinxi nE wo xa wo xa sariyE birin tongo a nun wo xa a rawali ala ko a xa findi saremati ra. Yètèkoloji

Wo nOma itaxun de kOnO wo naxa a mati, wo naxa a masara, wo naxa kObiri fi bukie xa na mu sariyEe ma.

Randolph Dunn, mangE

Wo moxo maxOrin: info.IBKI.english@gmail.com

Website: thebiblewayonline.com/IBKI-English.html

Wo xa Ala batu xaxili nun nɔndi ra

sariyE singe

batui birin

Mixi gbege, xa na mu birin, yakOsi a nun waxati fori birin e nu batuma se nde nan ma. «Adama forie nu gaaxuma senbe xa fe birin na, e nu fe birin batuma e mu nu naxan fahaamuma. A to nu senbe gbo, alɔ tune, ye, bɔxi xa sereɛn, bɔxi xa sereɛn, te, wuyen, nun xinbeli, na naxa mixie xa xaxili rawali ki fanyi ra. 'Providence xa waxati gundoe.'"¹

A kolon xi nE a mixi kEmE suli han mixi kEmE senni nan nu na e xa taruxu kui e nun e xa diinE xa fe ra... e nu na e bore tagi fo e nu na e bore tagi e nu na e bore tagi. ... Australie sie birin kui, mixi keren mu nu na, danxaniya nan nu na sEmbe xungbe keren ma, naxan findixi fe birin daaxi singe ra.²

Misira forie nu na Ra, e xa soge ala, a nun Osiris, duniE ala, kOnO Babilon, Grèce, a nun Rome nu na alae nan batuma.

To, duniE mixi gbege nan na danxaniyatEe ra, juife, a nun musulmie naxee Ala batuma xa na mu Yehowah, Annabi Munsa nun Iburahima xa Ala, xa na mu Ala, Ala naxan batuma musulmie ra. Lantareya xungbe na e tagi a nun e tagi. DuniE yire gbEtE fan na danxaniya nan ma alo budism a nun hinduism. A falu kioki, mixi gbEtee na na alo sie forie naxee e xa waxati dangixi 'xaxili' danxaniyaxi.

Na misali ndee a ma senxi adama xa fe singe nan ma naxan nu na a fOIODE, a wama a xa binyE sa a nun a xa a batu.

Adamadi bOgnE nan tide gbo Isa bE a fala nE "I xa i Marigi Ala xanu i bOgnE birin na, i nii birin na, i xaxili birin na. Yi nan findixi yaamari xungbe ra. A firin de nan a ra: I xa i boree xanu alo i yEtE. Na sariyE firin nan ma sariyE birin nun namijɔnmee xa masenyie birin na" (Matiyu 2:27-40). Na xanbi Isa naxa yaamari nEnE nde fala wo bE: "N bara a fala wo bE wo xa wo bore xanu, alo n wo xanuxi ki naxE, wo fan xa wo bore xanu, xa wo wo bore xanuma, birin fama a kolon de wo findixi n fɔxirabiree nan na" (Yaya 13:35).

A [bOgnE] nu ma gnOxun xi nE a findixi xaxili nun waxOn gni nun waxOn gni nan na, a nu fan xaxili nun tinxingni nan tongo ma, hali na birin findixi nii nan na (The International Standard Bible Dictionary).

---

¹urantia.org/en/urantia-book-standardized/paper-85-origins-worship
²zalislam.org/library/books/revelation/part_3_section_2.html

Keren nan a ra wo xa Marigi Ala xanu wo bOgnE birin na a nun wo nii birin na a nun wo xaxili birin na, na nan a ra sErE baloxi nan a ra. KO nO alo isa a masenxi ki naxE won bE a batui yati fatanxi xanunteya nun batui nan na naxan dangi wali nde ra bama.

MaxOringni

1. Tarixu sEbEli a ma senxi nE a kelife a fIOde adamadie nu batuma se nde nan ma.
T. ___ F. ___
2. Fe gbege na diinE wuyaxi tagi a nun e tagi.
T. ___ F. ___
3. Yamari xungbe nan ya
kerin. ___ Ala xanu
b. ___ Wo boree xanu
c. ___ Wo xa wo bore xanu
d. ___ Na birin
4. Adamadi bOgnE nan a xa sEmbE ra, a xa tinxin gni, a xa xaxili.
T. ___ F. ___
5. Ala batufe xanunteya nan a ra, batui, binyE a nun wali yo mu a ra naxan nabama xaxili xurunxi ra.
T. ___ F. ___

SariyE 2

BOgnE batui

"Ala naxa a to adamae xa yunubi gbo duniE ma, e xaxili birin na kobi nan ma tEmui birin. Marigi naxa nimisa a to mixi daxi duniE ma, a naxa nimisa a bOgnE kui" (Fe 6:6).

Mika naxa sEbEli sEbE Isirayilakae ma a falafe ra, "N lan ma n xa fa Alatala ya i naxan na?" a fa findi maxOrin gni wuyaxi ra a nun maxOrin gbEtE. A naxa a ra ךֿכּ, "A bara fe fanyie masen wo bE, Alatala naxan maxOrinxi wo ma fo wo xa tinxinyi raba, wo xa kinikini, wo xa wo yete magoro wo Marigi Ala bE" (Mika 6:8)?

Isa naxa a fala SentanE bE, "I xa i Marigi Ala batu, i xa a keren batu" (Matiyu 4:10 naxan fatanxi Deuteronomi 6:13 ra). FarisE ndee bE Isa naxa Esayi 29:13 masen: "Yi mixie n binyama e dEdE nan na, kOnO e bOgnE kui e makuya n na, e n batuma fufafu ra, e xa sariyE findixi adamadi xa sariyE nan na" (Matiyu 15:8). Batui fufafu gbEtE na malekEe, kuyee, mixie, xaxilitaree a nun jinne batui.

Isa **fixi**A fate fate findixi serexe nan na naxan noma yunubi bade adamadie ma. Ala naxa tin a xa serexe ra a to a rakeli gaburi kui, na nan a niya a naxa nxe sctc faxe ma a nun SentanE xa nxe ma adamadie ma. Dije nun lanlanteya naxa findi mixi birin bE naxee bara e xaxili ti Ala xa Mixi Sugandixi ra. Naxee bara lan Ala ma yunubie xafari saabui ra, e e xa xanunteya masenma a binye kui, a binyafe nun a batufe ra.

Mixi na a yEtE ra bama xa na mu diinE ra, a na a xaxili kui, a nii ra, a nun a bOgnE kui, a Ala batuma a xa wali fan gni ra a man a binyE fima a xa Ala ma. Mixi nO ma mixi nde to de diinE ra a nun danxaniyatOrE ra, a to a xa wali fangni birin mato a naxan nabama kOnO a mu a kolon a xa wali raba ki ma. Misali ra, a waxOn gni mixi kolon fe ma, xa na mu ala sare sOtO fe ra a xa yaamari rabatufe ra, na mu findixi batui yati ra barima binyE, binyE, xa na mu binyE mu na. Wali mu findixi batui ra, hali a to nOma mixi malide fo a kelixi mixi bOgnE nan kui naxan fatanxi xanunteya ra. Ala keren nan adama " bɔɲɛ " waxɔnfe kolon. Xanunteya, danxaniya nun wali nan tide na batui kui.

MaxOringni

1. Mixi xa batui nO ma findi de fufafu ra a man mu tin ma ala ra.

T. ___ F. ___

2. Ala waxOn gni raba fe ra a yEtE fife ra sErE keren nan na Ala bE, Isa naxa Ala batu.

T. ___ F. ___

3. Munse nu na faxE xun ma?

kerin. ___ Ala xa Mixi Sugandixi faxafe wuri magalanbuxi ma

b. ___ Ala xa Mixi Sugandixi xa yunubi sErE

c. ___ Ala xa Mixi Sugandixi xa marakeli

4. Mixie mu a kolon xa mixi xa wali fan gni findixi batui nan na xa na mu a ra wali ra ala ko a xa matOrE sOtO mixi gbEtE yi ra.

T. ___ F. ___

5. Ala to mixi bOgnE kolon a a kolon xa mixi xa batui findixi nE yati ra xa na mu a findixi fe fufafu ra.

T. ___ F. ___

SariyE 3

Nde lan ma a xa batu?

Ala xaxili nan a ra [a fate mu a ra], a batuie lan ma e xa a batu xaxili nan na [a mu findixi sali ra kOnO e xa e yEtE rafan e bE] a nun nOndi [naxan yati a nun wule]" (Yaya 4:24). Mixi nO ma kolon gni birin sOtOde (nOndi) kOnO xanunteya mu na a yi a xa batui mu tin ma. Fe fufafu nan a ra, tide yo mu na a ma (Korinti I 13:2).

Yaya 4:24 a falama a "Ala xaxili nan a ra. Na masen gni kui, nOndi nan a ra naxan ma xOrOxO, kOnO a xOrOxO, naxan mu nu toxi mixi tuli ma.

1. Ala mu na yire birin ma a nun waxati, na nan a ra a mu na salide kui (Acts 7:48).

2. Ala mu findixi se ra, alo kuye batuie a falama ki naxe.

3. A mu findixi sEmbE ra naxan mu toma, alo [mixi ndee] xaxilimae a ma gnOxun xi kOnO a findixi mixi nan na.

4. A bara te salide birin xun ma, sErE, a nun na maniE gbEtE, naxan findixi adamee xa munafanyi ra, kOnO ala mu a ra (Acts 17:25).

Injili naani , p. 149, JW McGarvey nun Philip Pendleton

Kitaabui a falama Ala xa fe nan ya:

- Xanunteya - 1 John 4:8
- DuniE - Yaya 1:4
- Nɔndi - Yaya 14:6
- tinxin gni (sEnE, tinxin) - 2 Tesaloniki 1:6
- Mixi kinikini - Luke 6:36
- Lanyi - 2 Yaya 3 nun Yaya 14:7
- DanxaniyatE - 1 Korinti 10:13

Munse rafanxi Ala ma?

«Alatala munse rabama ?**tékou**Wo xa tinxinyi raba, wo xa kinikini wo ma, wo xa wo yete magoro wo Marigi Ala ya i” (Mika 6:8) Isa mu dubaxi, כִּנְיָא a naxa כִּנְיָא כִּנְיָא כִּנְיָא fala diine kuntigie be naxee mu biraxi Marigi xa yaamari fɔɔ ra: “Gaxu na wo be, wo tan seriyɛ karamɔɔɛ nun Farisenie, wo tan munafanyie! Wo xa wo xa ture fu nun keren fi wo xa ture sEgE ma, alo ment, anet, a nun kumin [xali a findi sansi xunxuri ra]. KOnO wo tane **raboloxisariyE** xa fe xungbe - tinxin gni, kinikini a nun lanlanteya. Wo nu lan ma wo xa na dOnxE raba, wo naxa na singe rabolo.

A xa kawandi kui, Matiyu 5, Isa naxa mixi gbegbe masen**walie**anoun**xaxili**inaxan rafan a ma, a falafe ra “Barika” a masenxi nE a Ala rafan a ma a man duba ra bama mixie bE:

Setare xaxili ra–Naxee e yEtE xa yunubie kolon a nun Ala xa tinxinyi. **Sunnunyi**–Naxee mu sEwa xi e xa diinE sEmbEtareya ma a nun mixi naxee mu sEwa xi e xa sEmbEtareya ma

e xa fate ma xOrOxOE e xa duniE kui.

Doyi–Naxee mu e yEtE igboma, e mu e yEtE igboma, e mu e yEtE igboma.

Kaame nun ye xɔɔra tinxinyi xa fe ra, – mixi naxee wama a kolon fe a nun e wama naxan nabafe tinxin, a rafan Ala ma.

kinikini–Mixi kinikini, a mu mixi makiiti ma xa na mu a mu mixi tOnxOma.

BOgnE fiixE–Mixi tinxinxie, naxee mu wule falama, naxee mu fe ɲaaxi yo rabama, a ma sumbuxi, a kanafen

Lanyi rabae–Naxee sabatixi bOgnE kui e nun e bore tagi, e man mixi gbEtE ma limanE e xa na raba.

Woyénféanoun**sariya**aalo mixi naxee fama makiitide sariyE ra naxan mixi ratanga ma, barima kiiti naxan mu kinikinixi a fama nE mixi birin bE naxan mu kinikinixi [alo sariyE fori a falaxi ki naxan ma a mu a ma gnOxun xi fe nde ma]. Kinikini nan nOma kiiti sade (Yaki 2:12-13)! Kiiti (sariyE) ɲaxankatE nan maxOrin ma kOnO ala kinikini nan fima mixie ma naxee na a xa Mixi Sugandixi kui.

Isa naxa a ma xOxun, 'I tan mixi saxan ya ma, nde findixi bore ra na xamE bE naxan biraxi muxEe yi?' Seriyɛ karamɔɔɔ naxa a yaabi, «Naxan kinikinixi a ma» (Luki 10:36-37).

Wo xa wo bore rafan wo bore ma, wo xa diŋe wo bore ma, ab Ala diŋexi wo ma ki naxe a xa Mixi Sugandixi saabui ra (Efesi 4:32).

« Wo naxa mixi makiiti, xa na mu a ra wo fan fama ne makiitide, barima wo mixi makiitima ki naxe, wo fan makiitima ne na ki ne » (Matiyu 7:1-2).

Danxaniyatɔɛ lanma e xa e xaxili sa e xa fe xaxili ma a) mixi yo mixi naxan e rafan mixi xaxili; b) mixi naxan yunubi raba, a tuubi a man gbilen ma; a nun c) mixi naxee bara e yEtE rabolo e mu tuubi e gbilen Ala xa Mixi Sugandixi ma.

Ala xa fe birin lan ma a xa lu a misali kui ala naxan adama daxi. Ala fan bara xaxili fi adama ma naxan a niyama a xa ma gnErE, a xa ma gnErE, a xa fe mato a nun a xa sugandi. Adamadi nO ma sugandide a xa lu ala misali ra a nOndi kolon fe ra, kinikini masen fe ra, tinxinyi waxOn fe ra a nun bElExE ra, xa na mu a nO ma sugandide a mu na raba ala ko a xa lu a nun Ala tagi, a baba nun a daalima.

Adamadi birin bara yunubi raba e man lan ma e xa yunubie xafari, a xa xaxili sEmbE naxan fixi adama ma a nO ma a xa kirae masarade, a xa yunubie sOtO, a man xa a xa duniE fOIO alo Ala xa Mixi Sugandixi. Naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, Pɔlu naxa a seɛɛ, «Na kui, wo tan Ala xa ŋama sugandixi, seniyenxi, wo xanuxi, wo xa wo yete ragoro**itörö mikhi föra,fan'gni,yEtE magore,dundui**anoun**forè**. Wo xa diŋe wo bore ma, wo xa diŋe wo xa tɔɔɛ birin ma wo bore be. Wo xa diŋe ab Marigi diŋexi wo ma ki naxe. Na fe fangni birin fari wo xa xanunteya so wo ma, naxan e birin xirixi lanlanteya ra" (Kolose 3:12-14). Keretie na gbofe e kui, e fama nE Ala misalie masende e man fa Ala Xaxili Seniyenxi xa bogi masen, naxan findixi " xanunteya, seewe, bɔɔɛsa, diŋe, heeri, tinxinyi, tinxinyi, dundui, nun yete suxufe" (Galati 3:12-23).

Ala xa fe mOdEli naxan falaxi yi ki, a mu nOma tode, a mu nOma xiride, a mu nOma tode, a mu nOma mEde. Isa xa walie nun a xa sariyE matofe mixi nOma Baba kolon de naxan findixi Isa naxan falaxi Filipu bE.

Won hayi na xanunteya nun diŋe ma ki fanyi ra. Won ma yunubi nun murute kui, won lanma won xa faxe sɔɔɔ, tinxinyi naxan maxɔɔɔnma won ma. Ala Isa xa simaya, a xa faxE a nun a xa marakeli saabui ra a bara kiraya fi won ma won xa diŋe. Xa mixi bara tin Ala xa diŋe ra, Ala xa Mixi Sugandixi, danxaniya nun tinxinyi saabui ra, xanunteya, bɔɔɛsa nun tantui na a bɔɔɛ kui, a fa na xanunteya masen kiraya wuyaxi ra, wɔyɛɛɛni, xaxili nun wali wuyaxi ra.

Ala munse toma a man munse mema ?

1. Adama xui fangni**khanamou**masen gni naxan fatanxi mixi bOgnE ra.
2. Kɔbiri naxan fixi**khanamou**kObiri fixi naxan ma.
3. Yi sigi masen gni**khanamou**xaxili naxan fatanxi bOgnE ra naxan fatanxi wOyEn yi ra.
4. sali masen gni**khanamou**bOgnE xOrOxOE hali a to xOrOxO a xa a xaxili masen.
5. Kawandi naxan falaxi**khanamou**kawandi raba xi.
6. Marigi xa donse don**khanamou**wo xa ratu Ala xa Mixi Sugandixi xa sErE ma a nun a xa marakeli.
7. Wo mu nOma malande yire keren**khanamou**e mu nOma mixi gbEtee ra limaniyade e to e malan.
8. Kitaabui xaran fe**khanamou**wo xa wo xaxili ti Ala xa masen gni ma.

9. DuniE fangni raba fe**khanamouse**rexeba ki ma.

LOn birin ala xa misali ra bama ala ko a xa findi sErE ra naxan baloxi, naxan fixi Ala ma, naxan rafan a ma. Na batui mOdEli nan lanxi a ma (Roma 12:1).

Danxaniyatɔe naxan tantui rabama, a kirae fenma ne a nun a xa tantui masen Ala xa Mixi Sugandixi be a xa kisi ra. A luma ne Isa xa misaali ra alb a noma ki naxe, a fa kata Ala waxɔnfe fahaamude naxan fixi a ma a xa xerae saabui ra Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra. Danxaniyatɔee fama ne a matɔxɔde a xa wali birin kui, a nun Ala xa Mixi Sugandixi xa simaya, a xa faxe, a xa gaburi nun a xa marakeli, e na " Marigi xa donse " don temui naxe.

MaxOringni

1. Wali naxan mu mixi bOgnE ma senxi a findixi sali nan na a mu findixi xaxili ra.

T. ___ F. ___

2. Mixi nOma fe birin nabade mixie naxan tongoxi batui ra kOnO xanunteya mu na, a xa walie mu tin ma ala ra.

T. ___ F. ___

3. Keresitan xa duniE IOxOE birin a xa xanunteya nan ma senxi ala ra.

T. ___ F. ___

4. Mixi lan ma a xa wOyEn a nun a xa wali kinikini nun xanunteya ra barima sariyE nan mixi ratanga ma

T. ___ F. ___

5. Ala munse toxi a man munse mExi?

kerin. ___ kObiri fixi

b. ___ A bOgnE xOrOxOE

c. ___ bEtE naxan sEbExi bOgnE kui

d. ___ Na birin

e. ___ a nun b

f. ___ b nun c

sariyE naani nde

Mixi lanma a xa batu waxati mundun ma?

A findixi sErE baloxi nan na, mixi nOma Ala batude waxati birin a nun fe birin kui, a Ala tantun, a matOxO a nun a matOxO a man kira fenfe ala ko a xa:

kerin. Wo Ala xa die gbEtE mali a nun mixi naxee hayi na e ma.

b. Wo mixi gbEtee ra limaniya e xa e yEtE ba sErE ra.

c. Wo xa dijɛ nun kisi masenyi kawandi; Ala xa Mixi Sugandixi xa baloe, a xa faxE, a xa gaburi, a xa marakeli, a nun a xa te koore ma.

Keretie mu lan e xa e bore lu, e xa e bore mali, e xa e bore mali ala ko e xa e bore mali ala ko e xa e malan waxati mundun. E tinxinma ne e ratangama ma, a xa masenyi ma, a xa nama ma, e mu yaagi sɔɔma. Pɔlu mu yagixi barima a naxa a fala, «N mu yagixi xibaaru fanɓi ra, barima Ala senbe nan a ra kisi fima» (Roma 1:16).

Pɔlu fan a masen ne yi ki: «Wo to bara keli faxe ma Ala xa Mixi Sugandixi ra, wo xa wo xaxili ti koore ma, Ala xa Mixi Sugandixi dɔɔxi Ala yirefanyi ma dennaxe, wo xa wo xaxili ti koore ma, wo naxa wo xaxili ti duniɗa fe ma, barima wo bara faha, wo xa simaya bara nɔɔn Ala xa Mixi Sugandixi ra Ala kui. ... » Ala xa Mixi Sugandixi xa bɔɔsa xa lu wo bɔɔe kui, barima wo xilixi ne bɔɔsa kui, wo xa Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi lu wo bɔɔe kui, wo xa wo bore xaran, wo xa wo bore rasi lɔnni fanyi ra, wo xa pɛsɛɛ, bɛɛti nun Ala xa bɛɛti ba wo bɔɔe kui, wo xa Ala tantu, xa na mu a ra, wo xa Ala xa masenyi rabatu. Na birin nabama Marigi Isa xili ra, wo xa Baba Ala tantu a saabui ra (Kolose 3:1- 4 ... 15-17).

Yi misali firin yi ki Yuwifie nun si gbEtEe nan e malanxi, e firin birin mu lan a xa findi yamari ra kOnO wali nan a ra yire gbEtE.

Naxee tinxi a xa masenyi ra, e naxa xunxa ye xɔɔra, na lɔɔɛ mixi wulu saxan naxa sa a fari, e naxa e yɛɛ fi xɛrae xa xaranyi ma, e naxa e maso e bore ra, e naxa taami itaxun, e naxa sali raba. ... Lɔɔ yo lɔɔ, e naxa siga hɔɔmɔɔbanxi kui, e naxa taami itaxun e xɔɔni, e naxa e xa donse don sɛɛwe kui, e naxa Ala matɔɔ e bɔɔe birin na.» (Acts 2:41-47).

E nu na moxo mamE tiroyasi, kOnO moxo naxa keli Filipi kunkui kui taami lErixi lOxE dangi xanbi, moxo naxa e li xi suli bun ma, moxo naxa lu na xi solofere, lOxun singe lOxE, moxo to nu malanxi taami igira [a nu nO ma findi de Marigi xa donse ra, xa na mu a ra, Pɔlu naxa wOyEn KJV] [GirEki xui *dialelogomaia* wama wOyEn, wOyEn mixi keren, wOyEn, wOyEn] e ra, a nu wama sigafe tina, a naxa a xa wOyEn yi ra han kOE tagi (Acts 20:5-7).

Ala batufe wali ra, mixie xaran fe ra, sigi safe ra, a nun mixie ralimaniyafe ra, na mu danxi malanyi ra lOxE keren ma.

MaxOringni

1. Isayanka lanma a xa Ala batu waxati mundun ?

kerin. ___ Inakhan nabama lokho lokho

b. ___ malabu lOxE

c. ___ a nun b

2. Malan gni naxan na yire keren

kerin. ___ Wo wo bore mali

b. ___ Wo nun mixi gbEtee lan ma

c. ___ Wo lanlanteya ra limaniya

d. ___ Na birin

e. ___ a nun b

f. ___ a nun c

3. Keresitan xaxili lan ma a xa findi ala rafan fe nan na a nun a yEtE rafanfe ra

T. ___ F. ___

4. Misalie naxee na Layiri Foni kui, e lanma e xa bira a fɔɔ ra.

T. ___ F. ___

5. Keresitan naxan na bama a lan ma a xa a raba tantui ra.

T. ___ F. ___

SariyE 5

Mixi nde na minden a xa batu?

Ala to Isirayilakae ratanga Misira xa konyiya ma, a naxa saate xiri e tan nun hɔɔɔɔɔɔbanxi kui, a xa sɛrɛxɛdubɛ nu sɛrɛxɛ bama dennaxɛ Ala bɛ. Ƴɛ wuyaxi dangi xanbi e to sabati laayidi bɔɔɔ ma, Sulemani naxa hɔɔɔɔɔɔbanxi ti Darisalamu e xa batui nun e xa sɛrɛxɛ bafe ra. Ƴɛ wuyaxi dangi xanbi, Isa naxa a fala Samarika gine bɛ, «I xa la n na, gine, waxati fama nɛ wo mu Baba batuma yi geya fari (Gerizim) xa na mu a ra Darisalamu» (Yaya 4:21. Laayidi nɛɛɛ naxan fama, batui mu fama rabade adamadie xa salide kui, xa na mu yire nde, kɔɔɔ adamadi bɔɔɔ nan kui, a xa salide.

Laayidi nɛɛɛ bara saate fori batui kana. «Isa bara wali xungbe sɔɔɔ naxan tide gbo, barima a bara saate singe tongo naxan fisa a xa saate singe ra nu, a mu nu lanma a xa gbilen a firin nde ma nu. Marigi xa masenyi nan ya: «Waxati na fafe, **N saate nɛɛɛ tima nɛ** Isirayila bɔɔɔɔɔɔ nun Yuda bɔɔɔɔɔɔ. A mu luma alb saate n naxan tongo e benbae bɛ tɛmɛui naxɛ, n e ramini Misira bɔɔɔ ra tɛmɛui naxɛ. Alatala xa masenyi nan ya: E to mu n ma saate ratinmɛ, n naxa e rabɛɛɛɛ. Saate nan ya n naxan tongoma Isirayila bɔɔɔɔɔɔ bɛ na waxati dangi xanbi. **N n ma sɛriyɛ sama nɛ e xaxili ma, n a sɛbɛ e sondonyi ma** . N findima e Marigi Ala nan na, e fan findi n ma Ƴama ra » (Eburu 8:6-10).

A to a fate fi Ala ma a findi yunubi sɛrɛ ra, sɛrɛ ra, Isa naxa saatE fori rakamali, a nun a xa hOrE batui, Ala naxan fixi Annabi Munsa saabui ra, a naxa a masara saatE nɛnɛ ra naxan fatanxi laayidi fan gnira, adama naxan bara findi Ala xa hOrE ra: “Wo mu a kolon wo tan nan na Ala xa hOrE ra, xa Ala xaxili sabatixi wo kui? Ala xa hɔɔɔɔɔɔbanxi kanama nɛ.» ... “ Wo mu a kolon wo fate findixi Ala Xaxili Seniyɛnxi xa hɔɔɔɔɔɔbanxi nan na wo bɔɔɔ kui, wo mu findixi wo gbe ra, barima wo saraxi sare xungbe nan na, wo xa Ala matɔɔɔ wo fate ra ” (1 Korinti 3:16-17 ... 1 Korinti 6:19-20).

Barima danxaniyatɔɔɔ findixi a xa salide nan na, Ala Xaxili Seniyɛnxi sabatixi e kui, e lanma e xa “ wo fate fi Ala ma alb sɛrɛxɛ baloxi, sɛniyɛnxi, naxan tinxi Ala bɛ, naxan findixi wo xa batui ra Ala bɛ ” (Rɔɔma 12:1).

Na yire nun na banxi tide mu tide na. KOnO mixi naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, e waxOn gni, e xaxili, a nun e xa sariyE tide na. Mixi a xa duniE ra bama di a nun a mixi gbEtEe ra bama di, a nun a xa naafuli, kObiri, waxati a nun sEmbE sofe ra na nan tide na. Won ma sErE, walie won ma dunia kui, a lan ma a xa raba yire birin, a mu lanma a xa raba yire keren, alo Gerizim geya, Darisalamu xa na mu salide banxi barima Ala xaxili nan a ra a mu findixi se ra, sube nun wuli.

Xanunteya, seniyenfe, бәһәса, tinxinyi, kinikini, nun tinxinyi – Ala xa fe yati – tide gbo, e tide gbo danxaniyatɔɛɛ bɛ alako e xa findi sɛɛɛɛ baloxi ra.

MaxOringni

1. Laayidi nEnE bara laayidi fori salide batui kana?

T. ___ F. ___

2. Isa xa sɛɛɛɛ

kerin. ___ bara saatE fori kana

b. ___ bara saatE fori rakamali

c. ___ saatE nɛɛɛɛ ti

d. ___ Na birin

e. ___ a nun c

f. ___ b nun c

3. Danxaniyatɔɛɛ bara findi Ala xa hɔɔɔɔbanxi ra barima Ala Xaxili Seniyenxi na e бәһә kui.

T. ___ F. ___

4. Ala batuma minden to?

kerin. ___ Gerizim geya

b. ___ Darisalamu

c. ___ Eglisie malan banxi

d. ___ mixi keren keren ma kui

5. Xanunteya, tinxin gni, bOgnE, tinxin gni, kinikini a nun lanlanteya nan tide na danxaniyatOrE bE ala ko a xa findi sErE ra.

T. ___ F. ___

SariyE 6

Mixi lanma a xa a batu di?

A faxamufe **Munse, nde, waxatianounmindé** batui lanma a xa wo mali wo xa fahaamui sɔɔɔɔ **dibatui**. Xa won yEtE fife sErE ra a findixi wali nan na, na kui fe gbegbe na na mixi lan ma a xa naxan naba ala ko a xa findi batui ra. KOnO, e lan ma e xa e sEmbE so ala ko e xa lu alo ala xa Mixi Sugandixi, e bira a xa misali fOxOra, e Ala matOxO, binyE, matOxO a nun batui.

Adamadi lan ma a xa batui raba a xaxili ra a nun nOnDi ra [a kelixi bOgnE nan ma a mu findixi sariyE ra], naxan xaxili maxOxun ma. Ala batufe mu findixi fe ra naxan fatanxi mixi fate ra, a findixi sali nan na, kOnO fe nan a ra naxan fatanxi mixi yEtE ra, xanunteya nun waxon gni ra binyE, matOxO nun sEwa. Mixi naxan mu nOma fe nde rabade a fate ma a nOma Ala batude a man nOma Ala batude.

Xanunteya, batui a nun matOrE naxan fatanxi mixi bOgnE kui, a bOgnE kui a nun a xaxili, a xaxili a nun a xa sariyE findixi wali nan na, batui yati. Na nOma rabade wo keren xa na mu wo nun mixi gbegebe. Na wali mOdEli naxan mu na xaxili ra a nun xanunteya, batui a nun matOrE naxan nabama yamari raba fe ra xa na mu naxan fatanxi yEtE ra na findixi batui fufafu nan na. Isa naxa a fala, "Yi mixie n binyama e dEdE nan na, kOnO e bOgnE makuya n na, e n batuma fufafu ra" (Matiyu 15:8-9, Maraki 7:6 a tongoxi Esayi 29:13 nan kui).

Xa mixi xa ma gnErE a nun a xa xaxili fatanxi ala kolon fe nan na a nun a nun a tagi, e bara e yEtE birin xaran ala xanufe ra, a batufe ra, a matOxOfe ra, a walife ra a nun a batufe ra a nun a waxOn gni yati ra ala ko a xa a rafan [xaxili nun nOnDi - wule mu a ra xa na mu a ra sariyE nde]. Yakɔsi a bara yailan Ala xa wali ra xaxili nun nɔndi ra. KOnO mixi lan ma a xa naxan naba ala wali ra xa na mu a batufe ra?

Mixi nɔma a xarande Fɔɓfɔɓ Kitaabui kui, a Ala to nu Iburahima bɔnsɔɛ ratangafe Misira konyiya kui, a naxa saatɛ tongo e bɛ. Na saatɛ kui, a mixi ndee sugandi nɛ naxee xa findi sɛrɛxɛdubɛɛ ra, e xa xurusee ba sɛrɛxɛ ra e yɛtɛ nun ɲama birin bɛ. Ala naxa yaamari fi Annabi Munsa saabui ra e xa sɛrɛxɛ ba wali raba ki naxɛ.

Ƴɛ wuyaxi dangi xanbi, Ala naxa fa bɔxi ma xɛmɛ ki ma naxan xili falama Isa Nasaretika, Ala xa Mixi Sugandixi. A nu na a xa daalisee nan ya ma a nu na tOrE mOdEli nan kui alo adamee kOnO yunubi mu nu na a yi ra a findi sErE kamalixi ra yunubi xa fe ra a yEtE fife ra Baba bE alo wuli sErE naxan nu lanma a xa adamadie xa yunubie ba. Xɛɛra Yaya naxan na Kitaabui kui, a naxɛ "A bara won findi sɛrɛxɛdubɛɛ ra a Baba Ala bɛ."

Ala xa yaamarie naxee fixi saatɛ nɛɛnɛ sɛrɛxɛdubɛɛ ma, nee fan nu lanxi e boree ma, hali e to nu fatanxi saatɛ fori xa yaamarie ra. Laayidi nEnE sErEri, xamEe nun ginEe naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, e lan ma e xa findi sErE ra baloe ra (Rɔma 12:1) e Ala xa wali ra bama IOxOE birin, e mixie ra limaniya e xa tinxin gni ma, e man tantui ra bama a bE, a matOxO ma a nun a batufe e bOgnE kui.

MaxOringni

1. I to findi danxaniyatOrE ra, i yEtE fife Ala xa Mixi Sugandixi ma alo sErE baloxi, na findixi batui nun wali nan na.

T. ___ F. ___

2. Ala batufe xaxili ra a nun nOnDi ra a kelixi mixi bOgnE nan ma naxan maxOrin ma

kerin. ___ Kolonyi sɔtofé ama

b. ___ Sali nde fate ma

c. ___ Wo wama wo xa binyE nun wo xa matOxO

d. ___ a nun b

e. ___ a nun c

3. Ala batui rabama mixie xa malanyi nan kui.

T. ___ F. ___

4. Ala Annabi Munsa saabui ra, a naxa yaamari fi mixie ma e xa a batu ki naxɛ to.

T. ___ F. ___

5. Ala xa yaamari a xa saatɛ nEnE mixie bE ala ko e xa Ala batu IOxOE birin wali fangni raba fe ra a nun e xa tantui ra ba, e xa a matOxO a nun e xa a matOxO e bOgnE birin na.

«Kɔɔ mixi yo naxan wɔyɛnma Ala xili ra, a wɔyɛnma adamadie nan bɛ alako e xa limaniya, e xa limaniya, e xa limaniya, 4 naxan wɔyɛnma xui gbɛtɛɛ ra. *gloóssɛɛ*)A a yɛtɛ nan malima, kɔɔ naxan wɔyɛnma Ala xili ra, a danxaniyatɛɛ nɔma nan malima. 5 A xɔli n ma wo birin xa xui gbɛtɛɛ fala. *gloóssais*) kOnO n wama wo xa namijɔɔnmɛya raba. Naxan na namijɔɔnmɛ masenyi tife, a dangi mixi ra naxan xui gbɛtɛɛ falama, fo a xa a masen alako danxaniyatɛɛ nɔma xa sɛnbɛ sɔɔ. 1Korinti 14:3-5)

«9 Wo fan na na ki nɛ, xa wo mu wɔyɛnma wo nɛnyi ra naxan fahaamui sɔɔɔma. *gloóssɛɛs*) mixi yo mu a kolon ma wo naxan falafe? Wo fama nɛ wOyEn de koore ma. 10 Xui mɔɔli birin na dunijɔna ma, kɔɔ xui yo mu na naxan mu fata a bore ra. 11 Xa a sa li n mu mixi nde xui fahaamuma, wo xa a fala a kanyi bɛ, xɔɔɛ nan n na, a fan findixi xɔɔɛ nan na n tan bɛ. (1 Korinti 14:9-11)

«N bara Ala tantu n to xui gbɛtɛɛ falama. *gloóssais*) dangi wo birin na; kOnO danxaniyatɛɛ nɔma tagi n wama wOyEn suli nan falafe n xaxili ra. **alako n fan xa nɔ booree xarandɛa** nun man, dangife wOyEn wulu fu ra xui gbɛtɛɛ kui (*gloóssɛɛ*). Na kui, xa danxaniyatɛɛ nɔma birin malan yire keren, e birin xui gbɛtɛɛ falama. *gloóssais*), a nun mixi naxɛɛ mu a kolon xa na mu danxaniyatɛɛ, e mu a falama wo xaxili kanaxi? Kɔɔ xa wo birin na wɔyɛnfɛ Ala xili ra, danxaniyatɛɛ nde, xa na mu a ra mixi kolontare nde na so, e birin a kolonma nɛ a yunubitɛɛ nan a ra. Na kui, a bɔɔɛ gundoe bara mini; Na kui, a fama nɛ a yatagi rafelen bɔɔxi ma, a Ala batu, a fa a fala a Ala na wo ya ma yati.» N ngaxakerenyie, a fa li di? Wo na wo malan temui birin, wo xa bɛɛti ba, wo xa kawandi nde ba, wo xa masenyi nde ti xui gbɛtɛɛ ra, kankan xa masenyi nde ti, wo man xa a madangi. **Wo xa fe birin naba alako mixie xa danxaniya xa sabati.** Xa mixi nde xui gbɛtɛɛ falama (*gloóssɛɛs*), mixi firin xa na mu mixi saxan, keren keren ma, keren xa a masen. Xa mixi yo mu na naxan nɔma na xui madangide, na kanyi xa a dɛ balan malanyi kui.

–], a xa wɔyɛn a yɛtɛ bɛ nun Ala bɛ. Namijɔɔnmɛ firin xa na mu saxan xa wɔyɛn, booree xa makiiti. Kɔɔ xa fe nde makenɛxi boore bɛ, naxan na wɔyɛnfɛ a lanma a xa dundu sinden. Kankan nɔma wɔyɛnde Ala xili ra, alako birin xa xaran, birin xa limaniya sɔɔ. Namijɔɔnmɛɛ xaxili fan na namijɔɔnmɛɛ xa yaamari bun ma. Barima Ala mu naxankatɛɛ nun bɔɔɛsa fima, alɔ a rabama sɛniyɛntɛɛ xa danxaniyatɛɛ nɔmaɛ birin kui ki naxɛ. Wo xa wo xa ginɛɛ lu, *xa na mu ginEe*, wo xa wo dɛ balan danxaniyatɛɛ nɔmaɛ tagi, barima e mu tinma wɔyɛnde; E xa e yɛtɛ magoro, alɔ sɛriyɛ a masenxi ki naxɛ. Xa e wama fe nde kolonfe, e xa e xa mɔɔri maxɔrin banxi kui. barima a mayaagi ginɛ bɛ wɔyɛnfɛ malanji xungbe kui.» ... Wo xa fe birin naba a fangni ra [a binyɛ ra] a nun a lanma ra [wo xa bira wo bore fOxOra, wo naxa wOyEn waxati keren ma]” (1 Korinti 14:18-40 NIV).

Korinti mixie xa malanyie nu na binyɛtareya nan kui, kafu nun xaxili kanafen. Na fe yailanfe ra Paul naxa a sɛbɛ:

1. Namijɔɔnmɛɛ nu lanma e xa wɔyɛn e boree xanbi ra, waxati keren mu a ra.
2. Xui rabae lan ma e xa e dOxO xa e xa xui mu faxamuxi a nun mixi yo mu na naxan nOma a madangide.
3. Xunmatie nu lanma e xa e bore mali e nu wɔyɛnma nɔma bɛ barima Ala mu findixi Ala ra naxan mixie raxaranma.
4. Namijɔɔnmɛɛ xa ginɛɛ nu lanma e xa e xa mɔɔrie binya, e mu e maxɔrin nɔma ya ma, e nu lanma e xa e xa fe tagi raba e xa banxi kui.

4xui, na nan na ki xui naxan mixi nde yi ra bama gbɛtɛɛ gbɛtɛɛ xui ra: (naxan fatanxi Thayer xa Greek Lexicon ra)

5. "Fe birin xa raba a fangnira a nun a lanma" na mu a masenxi a lanma a xa raba a fangni ra a nun a lanma a xa raba a fangni ra, xa na mu a ra sali, xa na mu wOyEn.

SariyE naxan lan ma a xa xaran

1. Xaran gni tide na a ra dangife mixi ramE xi ra
2. SariyE nun fahaamui tide na
3. Keresitan birin xa lanlanteya birin ra limaniya ma
4. Naxankate tide na lanlanteya xa fe ra
5. Mixi gbEtee binyafe lanlanteya nan fima
6. Səriye nun naamunyi binyafe mu noma rabolode

MaxOringni

1. Eglisie malan gni mu lan a xa findi sali ra kOnO mixi yEtE xa lanlanteya lan ma a xa raba.

T. ___ F. ___

2. Danxaniyatɔɛ lanma e xa e boree ralimaniya wali fanyie nun tinxinyi ma e na e malan yire keren.

T. ___ F. ___

3. Naxankate nun kɔntɔfili nu na Korinti danxaniyatɔɛ nama kui barima mixi gbegbe nu e yete nan tide fima.

T. ___ F. ___

4. Xaran gni, sEmbE sofe, mixi gbEtE binyafe a nun mixi keren keren ma lanlanteya nan tide na a singe ra e na e malan.

T. ___ F. ___

5. Fe singe naxan na yi malanyi kui alo Ala xa Mixi Sugandixi fate, a findixi mixie ralimaniyafe nun e ralimaniyafe nan na.

T. ___ F. ___

SariyE 8

sigi safe

Yi bEtE findixi xaxili masen gni nan na – xanunteya xa na mu xOnE, sEwa xa na mu sunnunyi, a nun xaxili xa na mu xaxili. Bɛɛti nun bɛɛti noma findide mixi xa jɛlexinji nan na, a noma findide mixi xanuntenyi nde xa fe ra, xa na mu a ra Ala matɔɔfe ra. Yire fan findixi xaranse nan na naxan nO ma danxaniya, fe rabae a nun mixie ratu de.

Laayidi fori xa sigi

Wo fa, won xa sigi sa Ala bEORD: won xa sEwa xui ramini won ma kisi gbeti ma. Won xa fa a ya ra tantui ra, won xa a matɔɔ sɛwɛ kui bɛɛti ra » (Zaburi 95:1-2).

Ala naxa a masen Munsa bɛ, «Yakɔsi wo xa yi bɛɛti sɛbɛ wo yete bɛ, wo xa a xaran Isirayilakae bɛ, wo xa a sigi, alako a xa findi seedeɲɔɲɔya ra e bɛ, n na e raso bɔxi ma, xijɛ nun kuimi gbegbe na dennaxɛ, bɔxi ma n laayidixi e benbae bɛ ki naxɛ,

E na e yEtE rafelen, e na e xa naafuli sOtO, e fama nE gbilen de ala gbEtE ma e e batu, e n na tondima nE, e n ma saatE kana.

Yehosafati naxa mixie sugandi e xa sigi sa Alatala bE, e xa a matɔxɔ a xa sEniyenxiya xa fe ra, e nu sigafe sɔɔrie ya ra, e nu a falama, «Wo Marigi tantu, barima a xa xanunteya mu kanama abadan» » (2 Tawureta Munsu 20:21-22).

Laayidi fori kui, sigi gbegbe naxan falaxi a fatanxi Ala xa duba nan na, a xa xanunteya nun a xa sEniyenxiya xa fe ra.

Laayidi nEnE sigi

Laayidi nEnE masen gni naxan fatanxi sigi ra a a ma senxi nE ala xa saatE nEnE die lan ma e xa a matOxO e bOgnE kui, e bOgnE kui, e man xa e bore ra limaniya e bE.

Kolosi 3:12-17 – “Na kui, wo tan Ala xa nama sugandixi, sEniyenxi, a xanuntenyi, wo xa kinikini, bɔɔsa, yete magore, dundui, nun diɔe, wo xa wo bore mali, wo xa diɔe wo bore ma, wo xa diɔe alɔ Marigi diɔexi wo ma ki naxe, wo xa xanunteya sa na fe fanyi birin fari, naxan e birin malanma Ala xa Mixi Sugandixi xa tinxintareya kui. Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi xa sabati wo bɔɔe kui, barima wo findixi fate sɛeti keren nan na [Yuwifi nun si gbetɛe; **alɔ wo wo bore xaranma ki naxe, wo wo bore rasi**Wo xa na bɛeti, bɛeti, nun bɛeti ba Ala bE xaxilimaya birin na. Wo naxan birin nabama, wo naxan birin falama, wo naxan birin nabama, wo xa na birin naba Marigi Isa xili ra, wo xa Baba Ala tantu a saabui ra.»

Efese 5:15-20 - Pɔlu a xa bataaxe kui Efesi danxaniyatɔee ma a naxe, «Wo wo mɛeni wo xa dunjɛigiri ma, wo naxa findi xaxilitaree ra, wo xa findi xaxilimae ra, wo xa waxati birin yusi, barima yi waxati mu fan. Na kui, wo naxa findi mixi xaxilitaree ra, wo xa a kolon Marigi waxɔnfe nan a ra, wo naxa wo yete min, naxan wo rafema yene ra. [a nO ma findi de yaabi ra xa na mu antiphonal singing] a nun psalm, bErE a nun diinE bE.**sigi safe a nun sigi raba fe (sigi) wo bOgnE kui Marigi bE**, wo xa Baba Ala tantu fe birin ma won Marigi Isa xili ra.

Pɔlu naxa a fala Kolosi danxaniyatɔee bE a sigi safe findixi mixi xa maɔɔxunɔi nan na, a to a xa maɔɔxunyi masenma**Ala yire**. Pɔlu mu fe nde falaxi naxan fatanxi mixi keren xa sigi ra xa na mu mixi birin xa sigi ra. Na kui, a bara tantui masen mixi bOgnE kui. A fa findi yire yo ra, mixi xa sigi lan ma a xa findi fate xa lanlanteya nan na, mixi xaran fe a nun mixi limaniyafe a nun Ala matOxO fe nan findixi batui ra.

Fe gbegbe na a ra wo xa sigi sa a nun wo xa sigi raba wo bOgnE kui Marigi bE

a) bErE – bEIExE sEbEli [bEIExE, bEIExE xa na mu bOgnE bEIExE]

b) sigi raba fe bOgnE kui – xaxili nun xaxili sEmbE ra tinxin gni kui

d) Marigi ma – a ra tima Ala nan ma

e) Fe yati a nun tinxin gni, a mu findixi fe kobi ra xa na mu a ra fe kobi ra, kOnO wali naxan nabama mixi kui, a bOgnE kui xa na mu a nii ra, mixi naxan mixi xanuxi a man a batuma.

f) Mixi nde nOma sigi sade mixi gbEtE bE xa a malan xa na mu a ra.

Laayidi nEnE sEbEli gbEtE naxan fatanxi sigi ra

- "N bæeti bama nE n nii ra, kɔnɔ n bæeti bama nE n xaxili fan na » (Korinti I 14:12-17 ; 26
- "Mixi yo na sEwa xi? A xa matɔxɔɛ sigi sa » (Yaki 5:10-13).
- "Wo tan sie birin, wo xa Marigi matɔxɔ, wo xa a matɔxɔ, wo tan pamanɛ birin » (Rɔma 15:7-11)
- "N i matɔxɔma nE pama birin ya i » (Eburu 2:10-12).

Sigife sEwa ra mixi fate ma rafan ma, kOnO sigi safe bOgnE kui a mixi bOgnE nan ma sen ma. Na kui, fe birin naxan mixi bOgnE xa ma gnErE ma a nun a findi fe ra fangni ra tuli bE, xa na mu a ra bElExE, a findi bElExE ra, xa na mu bElExE, na mu fama rafan de Ala bE.

Yi buki xaranse dunke kui.

OMS:

«Wo xa rafe Ala Xaxili Seniyenxi ra, wo xa bæeti ba wo bɔɲɛ kui Marigi bɛ. Mindé

:

Alo malanyi:

Nama malanxi tagi, n fama nEwo xa matɔxɔɛ rabawo tan mixi

keren keren ma

Wo xa wo bore xaran, wo xa wo bore rasi lɔnni fanyi ra, wo xa bæeti, bæeti, nun bæeti ba Ala bɛ tantui ra wo bɔɲɛ kui

Wakhati moundoun:

Mixi yo na sEwa xi? A xa matɔxɔɛ bæeti ba

Di:

N bæeti bama nE n nii ra, kɔnɔ n bæeti bama nE n xaxili fan na.

Mixi gbegbe xa ma gnErE ma ala ko a xa findi bEtE ra naxan tinxi Ala bE saatE nEnE bun ma. Mixi lan ma a xa dangi xaxili ra xa na mu a yEtE xa danxaniya ra a nun a xa kitaabui tagi raba a fangnira a kui, a mu lanma a xa findi a yEtE kan xa fe ra. Fatanfasife kelife fe kobi nan ma a findi xi fe kobi nan na:

kerin. Ala batufe rabama ' batui ' nan kui na nan a ra sigi tinxin gni lan ma a xa raba ' batui ' malanyi nan kui.

b. Yire lanma a xa findi sigi gbansan nan na xa na mu a ra a lanma a xa findi xui keren na barima lanlanteya lanma a xa findi fe fangni nan na mixi ramE bE a man findixi ɲelExi nan na

c. A cappella nan gbansan lanma a xa raba xa na mu a ra a lanma a xa findi yire naani nan na

d. Xa mixi nde na bEti ra na nan a masenxi a danxaniyatɔɛ pama nan bEti sugandixi e xa bEtE

e. Mixi bOgnE xui ra bama a cappella, bElExE, bElExE ra xa na mu a ra bOgnE see ra a lanma fo a xaxili ti xui nan ma a nun bOgnE xa ma gnErE.

f. sigi ra bama xa na mu a ra xunmati nan a ra

g. Yire gbegbe, bElExE xunmatie, xa na mu mixi gbegbe matOxO ma e findixi sEwa nan na hali mixi gbegbe na e sEti ma alo bEti xunmati keren nan a ra.

h. Sigi lanma a xa keli mixi xaxili ma a mu lanma a xa findi sigi buki ra xa na mu a ra a xa mini ekran ma.

N'tan. Xa mixi xaxili ti xi xui fangni nan ma a findixi ɲelExi nan na a findi se ra, a cappella xa na mu harmonie.

Yire sEbEli ra bama mixi bE a tin ma a bE a xa sEwa nun a xa sEwa sOtO ala xa fe ma a bOgnE kui, xa na mu a ra a) a nun a mu na bE xui ra radio ma, tele ma, xa na mu CD ma, b) e na e malan xa na mu e keren, xa na mu c) e mu na yarerati ra, yarerati keren xa na mu yarerati gbegbe. Na kui, mixi nOma xaxili xungbe sOtOde, binyE, binyE a nun matOxO ra Ala batufe ra bE xE ma, a man nO ma sEwa de a man nO ma sEmbE sode mixi gbEtE xui ra naxan Ala matOxO ma a nun a batufe. **A findixi bOgnE fe nan na.**

MaxOringni

1. SariyE fori bun ma bE bE nu lanma a xa findi sariyE ra a nun Ala matOxO a nun a xa tantui ra a xa xanunteya xa fe ra.
T. ___ F. ___
2. Kolose danxaniyatɔɛe nu sigi sama e xa mixie xaran anun e xa e ralimaniya
T. ___ F. ___
3. Ala xa sigi naxan rafan mixi ma a lan ma a xa keli adama bOgnE kui, a bOgnE kui.
T. ___ F. ___
4. Fe birin naxan mixi bOgnE ratangama a xa a xaxili ti ala ma a na sigi safe, na nan man mixi bOgnE ratangama a xa batui ma sigi kui.
T. ___ F. ___
5. Sigife kelife bOgnE kui mixi keren keren ma nan a ra hali e na e malanxi yire keren eglise kui.
T. ___ F. ___

sariyE 9

sali

Isa naxa sali xa fe fala a xa masen gni kui, naxan xili falama 'Wo na sali raba geya fari' a naxan falaxi, "Wo na sali raba, wo naxa lu alo mixi firin nde naxee wama e tife salide kui, a nun kirae ma alako mixie xa e to. Baba Ala naxan nɔxunxi, a fama nɛ i sare fide. Wo naxa lu alo e, barima wo Baba a kolon wo hayi na naxan ma beenun wo xa a maxandi a bE" (Matiyu 6:5-6) Maraki 11:17 kui, Isa naxa Esayi 56:7 masen, a fa a fala Ala xa banxi findixi salide nan na. YakOsi Ala xa banxi na adamee nan kui.

« Λαχɔɛ nde, Isa nu salife yire nde, a to gɛ, a fɔxirabirɛ nde naxa a fala a bɛ, «Marigi, muxu xaran sali ra alɔ Yaya a fɔxirabirɛɛ xaranxi ki naxɛ» (Luki 11:1). Isa man naxa a fala a naxan falaxi Matiyu 6:9-13 kui salide kui geya fari.

Munse tide na e xa maxOrin gni kui ala ko e xa e xaran sali raba ki ma? Isa fɔxirabirɛɛ mu nu a kolon e lan e xa sali ki naxɛ ? A nO ma findi de a ra karamOxOe xa sali ma nɔxunxi e xa diinE kungtie tofe ra, farisee, e na sali rabafe? Won benbae nu sali rabama xa na mu ala xa wOyEn nan nu na a ra

e nun sali keren? Seriyε bun ma Ala naxan fixi Munsa saabui ra, serεxεdubεε, namijɔɔnmεε, xa na mu mangεε nan gbansan nu nɔma salide?

Laayidi fori kui, forie, sErEri, namijɔɔnmεε nun Hanna nu sali rabama. E xa salie wuyaxi findixi dijε maxandi nan na, e xa kisi nun e xa maxandi e xa e ratanga tɔɔrε ma. E keren mu nu na Daniyeli nun booree to nu na " Ala maxandife hɔɔɔɔɔbanxi yire ra ", Ala nu na dεnnaxε.

Layiri nEnE salie nun layiri fori salie tagi rasama barima e nu fatanxi xaxili fe nan na. Luka a sEbExi wali 10:1-5 kui a rOma sOre mangE nde, naxan xili Koreneliyo, a nu Ala maxandima tEmui birin, Ala nu a xa salie ramE ma.

Mixi naxan sali rabama a xa ki ma

Mixi firin naxa siga salide, keren farisE, boore duuti ma. FarisE naxa ti a naxa Ala maxandi a yEtE bE, «Ala, n bara i tantu barima n mu luxi alo mixi gbEtee, mujεtie, tinxintaree, yEtE rabae, n mu luxi alo gi duuti maxili. N tan nan na]. Duuti tongoxi nu tixi yire makuye, a mu nu tinxi a ya rate koore ma, a nu a bɔɔɔɔma a furi ra, a nu a falama, «Ala, i kinikini n ma yunubitɔε ma [naxan magoroxi]» (Luki 18:10-13). Yi sEbElie kui, mixi a kolon ma nE a mixi yEtE magoroxie xa salie nan ramE ma a nun mixi naxee e yEtE matOxO ma.

sali yaabi

Yaya a falama won bE Isa nan na wuri bili ra a nun danxaniyatOe nan na wuri bilie ra. Xa wuri bili (kristian) mu lu a xirixi wuri bili ra (kristi) faxE nan fama rabade a nun wuri bili (kristian) na bolon ma a fa keri – a mu na kisi kui sOnOn. Naxee na e yEtE ra gatafe wuri bili ra e na Ala xa Mixi Sugandixi nan kui, e xa salie yaabi sOtOxi nE ala nan matOxO ma, e yEtE matOxO ma (Yaya 15).

sali tOrOxE

Ala mu nOma sali ramE de tEmui birin barima fe ndee na, fe ndee, fe ndee na na, a nun fe ndee na naxee mixi xa sali ra ramE ma.

- Yaki 4:2-3 «Wo mu se sɔɔɔma barima wo mu Ala maxandima, wo na maxandi, wo mu sɔɔɔma, barima wo maxandima fe kobi nan ma, alako wo xa na sɔɔɔ wo xa jεlεxinyi nan ma.»
- 1 Peter 3:7 Wo tan xamEe, wo xa wo xa ginEe rafan wo ma, wo xa e binya alo e sEmbE mu na wo yi ra, ala ko sese naxa wo xa salie kana.

sali wuyaxi

Na xanbi, Isa naxa taali nde fala a fɔxirabirεε bε alako e xa a kolon e lanma e xa Ala maxandi tEmui birin, e naxa tagan. A naxa tondi, kɔɔɔ a dɔɔɔɔ ra, a naxa a fala a yetε bε, «Hali n mu gaaxuma Ala ya ra, n mu kɔɔɔɔfilima mixie xa fe ra, kɔɔɔ yi kaajε ginε to n tɔɔɔma, a xa tinxinyi sɔɔɔ alako a naxa n tagan fafe ra.» Marigi naxa a masen a bε, «Wo wo tuli mati yi kiitisa tinxintare xa masenyi ra. Ala mu tinxinyi raminima a xa mixi sugandixie ma, naxee gbelegbelema

a ra bama kOE nun yanyi? A fama nE e ra gbilen de? N xa a fala wo bE, a kiiti sama nE e ma mafuren mafuren. Kɔnɔ, Adama xa Di na fa, a danxaniya toma nE bɔxi ma » (Luki 18:1-8) ?

Ala xa Mixi Sugandixi fɔxirabiree lanma e xa Ala maxandi temui birin alako e xa nɔ e xa tɔɔree raxande lɔɔɔ yo lɔɔɔ, e to na Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra. Pɔlu a falama, «wo xa Ala maxandi temui birin Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra, sali nun maxandi birin, alako wo xa wo tun nabexi, wo xa Ala maxandi seniyentɔe birin bE» (Efesi 6:18).

Sali nun marasi

Isa

- Mixi yEtE xa sali - yi kObiri (Isa faxafe wuri magalanbuxi ma) xa dangi, kOnO i waxOn gni xa raba
- Sali sariyE – wo naxa wOyEn wuyaxi raba
- Wo xa a kolon – sali naxan lanma a xa raba mixie ra a mu ramE

ma Xɛɛrae

- Ala xa sali sEmBE sofe ra – PiyEri xa minife ra xunmatie yi ra
- Sali raba fe – PiyEri naxa sali a fa a fala, “Tabita keli”
- N yEtE ra – geeli kui a nun kOE tagi Pɔlu nun Silasi naxa sali raba

Xɛɛrae nun danxaniyatɔe

- SariyE xungbe – xa mixi nde na fure kui, a xa sali
- Boree bE – moxo wo tantun ma a nun moxo wo maxandima tEmui birin
- Wo xa sali raba wo yEtE bE – wo wo yEtE ra sEmBE so a nun wo xa wo yEtE rawali a nun wo xa wo yEtE ra sEmBE
- Diɲe xa fe ra – Wo xa tuubi yi fe kobi ma wo xa Ala maxandi

Ala waxɔnfe rabafe xa lu wo bɔɲe kui temui birin. Wo xa Ala maxandi temui birin. Sali nO ma findi de dunke ra a man nO ma findi de fe xOrOxOE ra. Wo Ala maxandi fee xa fe ra naxee buma abadan. Wo Ala xa marasi fen alako wo xa a xa mangeya tide fi wo ma lɔɔ yo lɔɔɔ anun wo xa mixi gbete tide fi wo ma. Wo Ala maxandi alako wo xa Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanyi rayensen. Wo xa sali raba mixi gbEtee bE a nun wo xa tantui raba a fangni ra tEmui birin.

Sali nO ma xurun de, yire birin, i yEtE bE xa na mu mixi gbEtee bE, sEwa xa na mu sunnunyi xa na mu a keren keren ma, kOnO i yEtE kan xa fe mu a ra.

MaxOringni

1. Isa fɔxirabiree naxa Isa maxandi a xa e xaran sali ra barima sali mu nu rabama saate fori bun ma.
T. ___ F. ___
2. Ala xa salie yaabima
kerin. ___ Yètè gboyi
b. ___ Bөрökhè sonèya
c. ___ Efirin
3. Naxan sali tOrO ma
kerin. ___ Sese mu na, barima Ala mixi birin xa sali yaabi ma tEmui birin
b. ___ ginE nun ginE xa fe kobi
c. ___ yEtE kan
d. ___ a nun b
e. ___ b nun c

4. Sali waxati mundun ?

kerin. ___ Sanmaya naani lOxE keren ma gEgEn ma, 9h, 3h nun kOE

b. ___ Xa wo wama se nde xOn

c. ___ Nakhan moura tima

d. ___ a nun b

e. ___ b nun c

5. Keretie xa sali xa tin Ala ra, a lan ma a xa lu Ala xa Mixi Sugandixi nan kui.

T. ___ F. ___

sariyE 10

Marigi xa donse - Ala xa Mixi Sugandixi ratufe

A naxa a fala e bE, 'n nu wama yi donse donfe wo nun wo tagi beenun n xa tOrO (naxan faxa wuri magalanbuxi ma)" (Luki 22:1 7).

Isirayilakae nu na Misirakae xa konyiya kui tEmui na xan ma sali nu tixi tOrE solomanaani nde dangi xanbi a nun tOrE singe singe (vs. 1-7). Na sali kui, Isirayilakae nu lanma e xa yεxεyεyε faxa beenun kεε xa so (v. 5). E nu lan nε e xa a wuli nde kasan naade wuli ma nun a xun ma. Na naxa a fala ala bE a nun faxE malekE bE a xa mixie nu na dEndE xEn (v. 13). YExE lanma a xa gan a man xa don (Exode 12). Na kui, Yuwifie xa sali nu findixi yExE nan na naxan nu donma nε yo nε 14thkike singe lOxE Ala xa ratufe ra a to e ratanga e xa di singe faxafe ma a nun Misira konyiya ma (Numbers 9).

Isa xa Sayamaleke Dangii Sali dεnεε

Waxati to a li, Isa naxa dOxO a nun a xa xεεrae, a naxa a fala e bE, n nu wama yi donse donfe wo yire beenun n xa tOrO, barima n na a fala wo bE, n mu a donma fo a xa kamali Ala xa mangEya kui.

Kεε to so, [Pasxa donse don waxati] a (Isa) naxa dεxε teebili ra a nun a fεxirabire fu nun firin ... E to nu donse donfe, Isa naxa taami tongo, a to duba, a naxa a itaxun, a a so a fεxirabiree yi ra, a fa a fala e bE, 'Wo a tongo, wo a don, yi nan n fate ra. A to tantui rasiga Ala ma, a naxa tεnbili nde tongo, a a so e yi ra, a a fala e bE, 'Wo birin xa a min, barima n wuli nan ya, saate wuli naxan baxi mixi gbegbe xa yunubie xafarife ra. E to gEgEn bE, e naxa siga Oliwi geya fari (Matiyu 26:20 ... 25-30). Na xanbi, sEbEli ndee dangi xanbi, Isa naxa a fala "... 'N bOgnE na sunnunxi han n faxama, wo lu be, wo xa wo ma kanta n sEti ma.' A naxa siga dondoroti, a naxa a yatagi rafelen bOxi ma, a naxa a fala, 'N Baba, xa a nO ma, yi kObiri xa dangi n yi ra, a findi i waxOn gni ra' (Matiyu 26:38-39).

Isa xa maxandi a xa na kObiri ba a ma a mu findixi tami ra xa na mu a ra a kui see. A xa faxE nan nu a ra wuri magalanbuxi ma, a xa tOrE kObiri. Xa mixi ratu na kObiri ma isa nu wama naxan bafe, a ratu ma, a tantui ra bama a nun a matOxOma ala xa wuli sErE ma naxan nu lanma a xa yunubie xafari. Isa xa a yEtE fi sErE keren nan na

naxan nu nOma yunubi bade. A man naxa saatE nEnE ti naxan a niyE a xa tOrE nun a xa sErE mu nOma bade. Na saatE fori nun saatE nEEnE tagi rasama nE yi ki.

	<u>Laayidi fori</u>	<u>SaatE nEnE</u>
Sarakhè	<small>Yexeyore yexeyore lanyuru mu na naxan ma</small>	Isa - yunubi mu a ra
A bafe kelife	Misirakae xa yamari	Sentane xa nɔɛ
A mu sare fima	Konyiya fate ma	Xaxili konyiya
Laayidi bOxi	Kanaan - fate ma	koore - xaxili
XOnE naxan na	Firawuna	Gnin'nè
wuli a kolon ma	Isirayilakae	<small>Naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui</small>

Mark 14:23-26 A naxa kObiri tongo, a to tantui ra ba a naxa a so e yi ra, e e birin naxa a min. A man naxa a masen e bE, «Yi findixi n wuli nan na, saatE wuli naxan baxi mixi gbegebe bE. N xa nɔndi fala wo bE, n mu yi weni minma sɔnɔn, han n man sa a minma lɔxɔ naxE Ala xa mangeya niini bun ma.» E to gEgEn bE bE, e naxa mini Oliwi geya fari.

Luke 22:17-24 A naxa kObiri tongo, a to tantui rasiga, a naxa a fala, «Wo yi tongo, wo a itaxun a na wo tagi. N xa a fala wo bE, keli yi waxati ma, n mu yi weni minma han Ala xa mangeya niini fa temui naxE.» A to tantui rasiga Ala ma, a naxa taami igira, a a so e yi ra, a a fala e bE, «Yi findixi n fate nan na, naxan baxi wo bE. Wo xa na raba n ma ratufe ra.» E to gE e degede, a naxa na kɔbiri fan tongo, a fa a fala, «Yi kɔbiri naxan fixi wo ma, na nan findixi saatE nEEnE ra n wuli saabui ra.»

1 Korinti 10:16-18 “Won duba naxan fima [won duba mu Ala maxOrin ma a xa duba], na nan na Ala xa Mixi Sugandixi wuli mu a ra? Won taami naxan igirama, a mu a masenma xE won na Ala xa Mixi Sugandixi fate nan kui? Won to wuya, won bara findi fate keren na, barima won birin taami keren nan donma. Wo Isirayilakae mato, naxee sErexe donma, e mu na sErexe rasenyenma xE?»

1 Korinti 11:25 Pɔlu naxa masenyi gbete sa a fari, «Wo na tami don temui birin, Wo xa ye minse min, wo xa Marigi xa faxE masen [sErE sErE, yunubi sErE, wuri magalanbuxi] han a xa fa.

Waxati birin mixi na Marigi xa donse don, a lan ma a xa a xaxili ti Ala xa Mixi Sugandixi ra a nun a xa sErE ra - Wo xa ratu n ma!

- Na tami misalixi Isa nan na naxan faxi duniE ma ala ko a xa sabati won tagi a fate ra, a mu findixi xaxili ra.
- wuri bogi, naxan na kObiri kui, a misalixi Isa wuli nan na naxan laayidi nEnE raso a xa sErE ra – yunubi sErE.

MaxOringni

1. Isa naxan maxOrinE a xa naxan ba?

kerin. ___ A physique cup

b. ___ wuri magalanbuxi pOti, tOrE pOti

c. ___ Kopi kui see

2. "Wo xa Marigi xa faxE masen" a masenxi wuli sErE nan na, yunubi sErE, wuri magalanbuxi

T. ___ F. ___

3. Danxaniyatɔɛ lanma e xa ratu Ala xa Mixi Sugandixi xa yunubi serexe ma (serexe naxan findixi yunubi xafari ra) malabu lɔxɔɛ gbansan, e na Marigi xa donse don temui naxe.

T. ___ F. ___

4. Taami misalixi Ala nan na adama fate kui naxan ma tOxOxi a nun tOrOxE alo adama

T. ___ F. ___

5. wuri bogi misalixi Isa wuli nan na, naxan findixi sErE ra naxan lanma a xa raba yunubi xafari sErE ra ala ko mixi xa balo abadan.

T. ___ F. ___

SariyE 11

fife

"Ala duniya xanuxi ne han aA xa Di keren nan a ra, alako mixi birin naxan laxi a ra, a xa kisi sɔtɔ abadan, a naxa faxa » (Yaya 3:16) A luxi ne ala xanunteya nun se fife tagi rasama.

Ala xa Mixi Sugandixi kui won lan ma won xa xanunteya xaran a nun won xa na xanunteya masen won bE ala ko won xa naxan fi won ma.

«Yakɔsi, n ngaxakerenyie, muxu wama wo xa a kolon Ala hinnexi Masedon danxaniyatɔɛ ɲamae ra ki naxe.**e xa sEwa xungbe**[e xaxili tixi abadan kisi nan ma].**a nun e xa setareya xungbe naxa gbo e xa sEmBE sofe ra.**N bara seedeɲɔkɔɲa ba a ma, e e xa fe birin fi e nɔma naxan na, hali a dangi e xa nɛ ra. E yEtE kan nan ma, e naxa moxo maxOrin a xOn ma moxo xa nO yi wali rabade sEnbEe bE (2 Korinti 8:1-7).

Xa mixi nde mu a xa mixie xa fe ra bama, a nun a xa mixie, a bara danxaniya tondi, a man bara dangi danxaniyatare ra.1 Timote 5:8).

Louki

Mixi xa Ala xanufe a masenma a xa mixie malima naxee hayi na e ma. "Gnamanè ceti dé [*threeskeía - tande wali*] won Baba Ala tinxi naxan ma a fangnira a nun tinxin gni nan ya: wo xa dimEdie nun ginE forie masuxu e xa tOrOxE kui, wo xa wo yEtE ratanga duniE xa fe ma" (Yaki 1:27).

Duniya kanyi a yete nan xanuxi dangi Ala ra xa na mu mixi gbeteɛ ra.

«Mixi yo mu nɔma lude marigi firin xa yaamari bun ma, a marigi keren xɔnma, a boore maxanu.**Wo mu nɔma Ala nun kɔbiri batude**" (Matiyu 6:24).

Xa **nfinman** naxan birin fima setaree ma a nunsigafé naN fate xa gan, kOnO xanunteya mu na n yi ra, n mu sese sOtO ma. [N mu n ma xaxili fixi Ala ma barima n ma hadiya fatanxi n ma wali nan na, xa na mu a ra n ma yaamari.] (1 Korinti 13:3).

“I xa a fala bannae be yi duniya, e naxa e yete igbo E naxa e xaxili ti naafuli ra, naxan mu dandanxi, fo e xa e xaxili ti Ala nan ma» (1 Tim 6:17-19) Maraki 10:17-21 kui, won bara banna mixi nde xa fe xaran naxan nu seriyε rabatuma, kɔɔ a mu nu tinxi setaree malide. Mixi mu nɔma kisi sɔɔde abadan seriyε rabatufe ra. banna mixi a xa naafure ragataxi bOxi nan ma a mu a ragata koore ma. Mixi naxan na setareya kui a nafuli ragata koore nan ma.

“Wo wo mɛɛni wo naxa wo xa «kɛwali fanyie» raba mixie ya xɔri, e xa a to. Xa wo na raba, wo bara sare yo mu sɔɔma wo Baba ra naxan na koore ma » (Matiyu 6:1-4).

«Gbaloe na wo be, wo tan seriyε karamɔɔɔe nun Farisenie filankafuie!**Wo xa fu nde fi**wo xa ture — ment, dill a nun kumin. KOnO wo tane **raboloxisariyE** xa fe xungbe —**tinxiyi, kinikini, nun lanlanteya.** Wo nu lanma wo xa na singe raba, wo naxa na singe rabolo » (Matiyu 23:23-24).

«Xeme nde naxan xili Ananiyasi, a tan nun a xa gine Safira, e fan naxa e xa bɔxi mati, a xa gine fan kolon a fanyi ra.**a naxa kObiri nde ragata a yEtE be,** kOnO e naxa fa a dOxO de ra e naxa a sa xErEe yi ra” (Acts 5:1-2) A mu findixi a ra e mu e xa kObiri birin fi kOnO e xa wali nan a ra e wama mixie matOxO fe.

Duniya nun yete kan xa fe

Naxankate findixi n ma xaxili tife nan na – n ma naafuli, n ma waxati, nun n ma waxɔnfe.

Wo faxa, na nan a ra, wo xa fe birin naba naxan fatanxi wo xa duniya ra: yeɛɛ, seniyentareɛɛ, waxɔɔɔi kobie, nun **kɔrɔkɔrɔ,** naxan findixi kuye batui ra. (Kɔɔɔsi 3:5-6, **Naxa fe xa fe ra, Ala xa xɔɛ fama nε fade.**»

- o N na a fala n yete be, «N bara harige gbege ragata naxan buma nε wuyaxi. I xa i malabu, i xa i dege, i xa i min, i xa nεlexin.» Kɔɔɔ Ala naxa a masen a be, «I tan xaxilitare, i nii bama nε to kɔɛ ra. I naxan yailanxi, na findima nde gbe ra? (Luki 12:19-20)
- o “Wo wo mɛɛni!**Wo wo yEtE ratanga xOnE mOli birin ma;** mixi xa simaya mu na a xa naafuli gbege nan a ra” (Luki 12:15).
- o «Won mu faxi sese ra duniya ma, won mu nɔma sese bade a kui, kɔɔɔ xa baloe nun sose na won yi ra, won wasa sɔɔma na nan na. **Mixi naxee wama naafuli sɔɔɔfe, nee birama maratantanyi nun gantanyi nan kui** A man birama mixi waxɔnfe kobi gbege bɔɔɔ ra, naxan mixi rasoma gbaloe nun lɔɛ kui. Na kui **kObiri xanunteyafe** kobi mOli birin kerɔ nan a ra. Mixi yo mu na kObiri fe xOn ma, e bara e makuya danxaniya ra, e bara e yEtE tOrO tOrE gbege ra” (1 Timote 6:6-10).

- o «**Wo naxa harige malan wo yete be duniya ma**, xOrOxOE nun gbeti kanafen na dEndE xEn, a nun muxEtie na dOxOma dEndE xEn. Kõnõ**Wo harige malan wo yete be ariyanna...** Barima wo xa naafuli na dennaxe, wo bɔɔɔ fan luma menni ne » (Matiyu 6:19-21).
- o Na taali naxan xili falama banna mixi nun Lasaru, (Luka 16:19-31) a masenxi nE a mixi naxee Ala xa naafuli yusima e yEtE bE, e mu e yEtE ma toma mixie xa tOrE ma. Xa mixi mu a yEtE masara a fa a yEtE rawali ala xa munafanyi ra, a fama nE keride ala ya i.

«Isa naxa a ya ti a fɔxirabiree ra, a fa a fala a fɔxirabiree be, «**A xɔɔɔɔ bannae be sofe Ala xa mangeya niini bun ma.**»Mark 10:23) Nafuli mu findixi fe xOrOxOE ra. A findixi mixi xa a xaxili ti a xa naafuli nan na alako a xa kisi nun kisi sɔɔɔ abadan, a mu lanma a xa a xaxili ti Ala ra.

A sEmbE fima see ma

Wo xa ratu yi ma: [Paul naxan sEbExi Korinti danxaniyatOe ma] Naxan sansi dondoroti sansi xunxure nan ma sOtOma, naxan sansi xunxure sansi xOrOxO ma a fan sansi xunxure gbegbe nan ma sOtOma. Wo xa fe gbegbe raba, alako wo xa fe birin sɔɔɔ waxati birin, wo xa wali fanyi birin naba alb a sebexi ki naxe, «A bara a xa hadiyae itaxun setaree ma; A xa tinxinyi buma abadan.»

Pɔlu naxan sEbExi danxaniyatOrEe ma a naxEIE “ mixi naxan muxE tima a lan ma a xa muxE sOnOn, kOnO a lan ma a xa **a walima, a fe fangni raba a yEtE bEIEE ra, ala ko a xa nO se nde sOtOde setaree bE”** (Efese 4:28).

Won xaxili fangni won ma xaxili kui

Wo naxa lu wo xa tinfe ra wo xaranxi naxan na. Wo yEtE xa sEbEli mato, wo nun danxaniyatOrE gbEtee wOyEn, wo xa a waxOn gni kolon a fangni ra. Wo fe birin masen wo yEtE bE wo naxa wo xaxili ti wo boree xa danxaniya ra, karamOxO, kawandila xa na mu pastEr. Wo xa Ala xa Mixi Sugandixi xa yaamarie suxu, wo xa wo xaxili ti a ra tinfe ra. Xa mixi mu kata a faxamude, a nO ma masarade di?

Wo xa sEmbE so won ma sEmbE kui

Wo xa sEmbE maniyaxi mixi gbEtee xa ma gnErE nan na xa na mu e wOyEn xi wo xa fe ra. Keretie xa sEmbE sofe a ma xOxun ma mixi xa sEmbE xa Ala matOxO a man xa a rawali **see tinxin gni nun kinikini nan fima setaree ma.**

A sEmbE so a xa xibaaru fangni kui

A naxa a fala e bE, wo siga duniE birin ma, wo xibaaru fangni kawandi mixi birin bE. Naxan na danxaniya a man na xunxa ye xOxE, na kanyi kisima nE, kOnO naxan mu danxaniyaxi a tan nan fama makiitide (Mark 16:15-16).

Ala bara a xa naafuli xungbe nun a xa naafuli xungbe sa mixie yi ra naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui. A mu fe gbEtE yo raba a xa xibaaru fangni masen gni ma. A wama won xa a waxɔnfe raba, xa won mu a raba mixi gbEtE. E fama a xa sare sOtOde; Won mu fama. Na maxOrin gni na “ won na a waxOn gni nan nabafe xa na mu won na mixi gbEtE nan bE a xa a raba won bE?”

Wo xa sEmbE so won ma waxati ma

Won ma waxati yusife a fangni ra a findixi waxati tongofe nan na won yEtE bE, denbayae, setaree, xaran gni a nun xibaaru fangni xanin fe dunia ma ala ko won xa e xa diinE xayɪ sOtO. A nun man mixi malife kObiri ra ala ko a xa kObiri sare fi, mixi nO ma a yEtE sa de:

kerin. Mixi keren keren ma Kitaabui xaranma

b. Mixie xaninfe karamOxO yire

c. Kitaabui xaran gni itaxun fe a nun a matofe

d. SariyE sEbExi rayiriwa fe

e. Mixie ralimaniyafe e xa kawandi wali kui

Mixi yEtE kan xa kote fife kui

KiN'tana lan ma a xa a waxOn gni raba? A falaxi nE, a yabi ma senxi nE – Iyo n yEtE nan a ra.

A mu findixi Ala xa Mixi Sugandixi fɔxirabirɛe gbansan xa fe ra, kɔɔ birin xilixi nE e xa e xa fe fala. «Alatala xa masenyi nan ya, «N bara n kali n yete ra, birin fama nE e xinbi sinde n ya i, e nenyi birin a kolon n tan nan na Ala ra. Na kui, **won birin won yEtE kan xa fe falama ala bE**” (Rɔma 14:11-12).

Fe fife findixi bOgnE xa yabi nan na naxan fatanxi mixi xa fe ra. A mu findixi sariyE nde ra alo di fu nun keren.

Danxaniyatɛ lanma a xa fe ndee kolon naxee nɔma a niyade a xa a xa kɔbiri fi, a findi fe fanyi ra xa na mu a ra fe jaaxi ra. Mixi xa walie nun a xa wOyEn gni Ala matOxO ma nE; xa na mu a ra, a SentanE nun a xa fe matOxO ma nE. Mixi keren nan a yEtE kan xa fe ra bama a nun a xa sEmbE sofe ra.

Donse fife naxan mu tinxi

- Wo naxa na see yusi Ala naxan fixi wo ma alako wo xa a waxɔnfe raba.
- Wo xa fe fi barima a findixi yaamari nan na a mu fatanxi wo bOgnE ra o
Isa mixi naxee e xa kObiri fima yamari nde xa fe ra, Isa naxa a fala a e findixi munafanyie nan na. E naxa e xaxili ti yamari raba fe ra e naxa e xaxili ti fe xungbe ra duniE kui – tinxiingni, kinikini a nun lanlanteya
- Mixi fife ala ko mixi xa a kolon
- Yunubi naxan mu fatanxi fe yo ra o
Jɛ wuyaxi dangi xanbi, Esayi 1:10-17 kui, Ala naxa a fala: «Wo naxa sɛrɛɛ fufafue rafa, ... n mu tinma yunubi xa salie ra, ... wo xa wo maxa, wo xa wo yete rasenyen, wo xa wo xa yunubie ba n ya i, wo naxa yunubi raba, wo xa tinxiyɪ raba, wo xa tinxiyɪ rawali! kanyie!

1. Munfe ra danxaniyatɔɛ lanma a xa se fi ?
 kerin. ___ Yamari nan a ra naxan lan ma a rabatu
 b. ___ Ala nun adamee xa xanunteya nan ma
2. Keresitan lan ma a xa kObiri gbegbe fi?
 kerin. ___ 10%, fu nun keren
 b. ___ han a xa xOnE
 c. ___ Alo mixi bara sEmbE sOtO
3. Duniɲa xaxili tife a yɛtɛ ra, a nun a waxɔnfe rakamalife ra, a mu a ɲɔɲɔ safe mixie rafefe ra naxee xayɪ na fate nun xaxili ma.
 T. ___ F. ___
4. Ndee nan e ra naxee fama e xa walie xa fe falade xa na mu e mu naxee rabaxi e nu na duniE ma?
 kerin. ___ yunubi rabae
 b. ___ Keresitan
 c. ___ Adamadie birin
5. Fe naxan mu tinxi?
 kerin. ___ fife barima a yamarixi
 b. ___ Wo xa wo yEtE kan kolon
 c. ___ Mixi fife yunubi ra naxan mu xafarixi
 d. ___ Na birin

Eglisie xa sariyE

SariyE 12

Danxaniyatɔɛ na Ala xa Mixi Sugandixi xa lanlanteya kui, e lanma e xa lu mixi gbeteɛ birin ya ma naxee na Ala xa Mixi Sugandixi xa lanlanteya kui. E lanxi Ala xa xanunteya ma, e xa kisi nun munafanyi birin naxan fatanxi Ala xa Mixi Sugandixi ra. Na kui, e to findi adamae ra e birin tagi rasama e xa sEmbE, e xa xaxili, e xa kolonɲi, e xa xaxili nun e xa mOdEli ra fate ma a nun xaxili ma. Na kui, fe wuyaxi fama nE raba de naxan lan ma a xa yalan.

Fatanfasi nun mixi yEtE xa sEbEli fatanfasi fan fama nE. Mixi ndee nOma e xa fatanfasi raso de mixi gbEtee ma ala ko e xa lan boreya ma naxan mu lanxi Pɔlu xa yaamari ma naxan na 1 Korinti 8 kui. Na dangi xanbi, mixi ndee na naxee e xa danxaniya xaranma naxan mu lanxi Kitaabui ma.

Danxaniyatɔɛ ɲama xa marasi rabafe ɲaɲɛɛfe findixi danxaniyatɔɛ nde xa gbilenfe nan na naxan bara a rabolo, a mu na Ala xa duniɲeigiri kui ɲɔɲɔ. A ra bama nE ala ko mixi naxa faxa, a naxa fate kana a nun a xa Ala xa xanunteya, tinxi gni a nun a xa hinnE masen duniE bE. SariyE mu lan a xa dangi mixi yEtE xa fatanfasi ra naxan lan ma mixi birin xa tin a ra ala ko a xa lu boreya kui.

Eburu 12:5-7 – “N ma di, i naxa i xaxili ti Marigi xa marasi ma, i naxa i ɲɔɲɔ, barima Marigi a xanuntenɲie raxaranma, a di birin ɲaxankatama a tinxi naxan ma.” Wo naxan tOrOma na nan wo raxaran ma: Ala wo suxuma alo a xa die. Di nde na na, a baba mu naxan xuruma?»

2 Timote 3:16-17 – “ Kitaabui birin fatanxi Ala nan na, a tide na xaranse ma, marasi ma, tinxinyi ma, nun tinxinyi ma.”

Eburu 12:11 – “Yi waxati, marasi birin (a lanma a xa findi marasi ra) a xOnOma [a mu lanma a xa findi fate xOnE ra] a ra fan, kOnO a fama tinxin gni ra bama mixie bE naxee bara e xaran a ra.”

Efese 6:4 – “ Babae, wo naxa wo xa die xOnE, kOnO wo xa e raxaran Marigi xa fe ra.

Na masenyi naxan fatanxi xaxili ra, a won malima won xa lanlanteya, lanlanteya nun lanlanteya lu Ala nun adamadie tagi:

1. Keresitan naxee yunubi raba wo bE xa na mu ala ra e lan ma e xa e maso e bore ra ala ko e xa a yaba e xa yunubie nan ma ala ko e xa e xa kirae yailan.
2. SariyE lan ma a xa fOIO keren na, tina mu a ra, IOxun naxan fama, kike naxan fama xa na mu gnE naxan fama.
3. SariyE lan ma a xa lu a ra han mixi xa tuubi, xa na mu a ra han mixi xa tuubi waxati birin xa ꞖꞖ.
4. Discipline mu lan a xa raba fe mOxi nan ma. Na nan a toxi mixi naxee na fe kui e lan ma e xa fe yabi singe mato. E fe kolon kOnO e nOma a faxamude ki gbEtE.
5. A lan ma a xa sEmbE so bannae nun setaree bE, xamEe nun ginEe, forie nun dimE die tagi rasama.

6. Xanunteya lan ma a xa findi fe singe ra tEmui birin.

Disipline naxan fatanxi danxaniyatɛ Ꞗama ra

Kiraya fangi naxan nOma mixi xarande/xaran de a nun a xa findi fe masarama ra a findixi mixi keren keren ma kiraya nan na. «Xa i ngaxakerenyi haake sɔɔ i ra. **sigi i xa a falaA** xa yunubi nan a ra, wo nun a tan nan tagi. Xa a wo xui rame, wo bara wo ngaxakerenyi sɔɔ » (Matiyu 18:15).

Xa mixi keren keren mu fe masarama, mixi gbEtee lan ma e xa e yEtE sa a kui. Mixi ndee, xa na mu mixi firin xa na mu saxan, danxaniyatOrE naxee binyama yunubi raba ma a nun danxaniyatOrE birin lan ma e xa sigi wo sEti ma yunubi raba ma, wo nun wo bore naxan tixi wo ra tEmui birin, ala ko wo xa a xa fe fala (Matiyu 18:16).

N ngaxakerenyie, xa wo ya ma mixi nde bara a makuya nOndi ra, mixi nde a ra gbilen, a xa a kolon mixi yunubitE ra gbilen ma a xa yunubi ma, a nii ratangama nE faxE ma, a yunubi gbegebe ma kanama nE (Yaki 5:19-29).

« A singe ra, wo xa wo bore xanu a fanyi ra, barima xanunteya yunubi gbegebe makotoma ne » (Piyeri I 4:8).

Ala xa mixie lan ma e xa e ngaxakerenyie yamari waxati n de ma naxan luxi alo ꞖaxankatE xungbe. “ **Purge**(wo xa levure fori ba wo ma” (V7) “wo naxawo xa wo bore mali(malanfé)a nun mixi naxan xili falama a ngaxakerenyi ra xa a bara yunubi raba” (v 11) [the practice of] yunubi. Danxaniyatɛ Ꞗama birin, naxee malanxi, e lanma e xa a mato e yete ra, e mu lanma e xa e maso bataaxe ra, e-mail ra, texte ra

masen gni, tweet, telephone xili xa na mu gnama masen gni. A mu findixi forie xa fe ra, danxaniyatɔɛ nama birin xa fe nan a ra, birin lanma e xa e gbe raso na fe kui (1 Korinti 5 nun Matiyu 18:17).

Munse mu lanma xa na mu a ra a mu lanma a xa lu yire keren? A findixi iyEtE ra, i mu wOyEn ma, i mu i malima, i mu lanma i xa i malan, i mu donse donma xa na mu i mu xima i nun i xa mixie tagi, a nun i xa i bore ra bolo? Disiplini xa fe findixi fe masarama nan na naxan fama gbilen de won ngaxakerenyie tagi a nun Ala tagi. Malan gni yo mu na naxan wOyEn tOrO ma na nan a ra a mu lanma a xa findi sariyE ra. Wo xa lan boreya birin na; alo, mixi birin xa donse donfe, agape donse, Marigi xa donse don tEmui na xan ma, na nan findixi wali ra naxan nu lanxi a ma.

Disciplinaire xa wali xunmasafe

Alo a falaxi singe ra, sariyE xa fe findixi yunubie masarama nE a nun Ala xa lanlanteya. Malanji xa wali naxan nabama tuubi xanbi ra a tide na. Reread Paul's admonition "KOnO xa mixi nde bara mixi tOrO, a mu n tOrO, n mu wama a falafe a gbe ra, a bara wo birin tOrO. Na jaxankatE xungbe nan a ra mixi gbegbe bE. Na kui, wo xa diɲe a ma, wo xa a ralimaniya, xa na mu a ra a fama nE a xa sunnunyi kui. Na nan a toxi n bara a maxandi. wo xa xanunteya ma" (2 Korinti 2: 5-8). Xanunteya fama a ratangade a xa a kolon a a findixi danxaniyatɔɛ firin nde nan na. A findixi walike nan na naxan gbilenma. A Marigi wama a xa findi walike ra mangeya kui. Danxaniyatɔɛ gbetee birin lanma e xa a ralimaniya e man xa a mali alako a xa findi Ala xa walike ra naxan mu kanama. Xa ngaxakerenyi naxan bara tuubi, a mu tinxi a xa wali Ala xa Mixi Sugandixi fate kui, fate bara kana, a mu lanxi.

Yunubi naxan nabaxi

Fe nde na yunubi rabafe nun yunubi rabafe janigexi tagi? A mu nOma rabade mixi naxan na fe firin birin nabama a xa gbilen Ala ma? Eburu 10:26. Barima xa won na yunubi raba won yEtE ra (a won yEtE ra) won to nOndi kolon, sErE yo mu na yunubie xa fe ra.

Yaya 8:34 "Isa naxa e yaabi, «N xa nɔndi fala wo bE, wo birin walie yunubi findixi yunubi xa konyi nan na.»»

Mixi na tinfe maratantanyi ma a findi konyi ra xa na mu yunubi raba fe nan a ma senxi a xa tide ra? A mu findixi tinfe ra, kOnO yunubi raba fe, waxon gni naxan na sigafe ra a nun tondife masarama, na nan findixi yunubi xa konyiya ra. A findixi duniE ki nan na. Na kui, a to nu na malanfe seniyentɔɛe ra; yunubitE naxan mu tuubixi a lan ma a xa lu a yEtE ra e xa donse don tEmui (agape donse xa na mu xanunteya sali) a nun e xa donse don Marigi xa teebili ra, naxan e ratuma Ala xa Mixi Sugandixi wuli ma naxan fixi e xa yunubie xafarife ra.

MaxOringni

1. Danxaniyatɔɛ nama xa marasi findixi ngaxakerenyi ra gbilenfe ra Ala nun Ala tagi.

T. ___ F. ___

2. Xa wo ngaxakerenyi yunubi raba wo bE wo xa lan boreya ra gbilen fe singe nan na ki?

kerin. ___ Wo xa wo boree tongo wo xa a yaba

b. ___ Wo a fala danxaniyatɔɛ nama kuntigie bE

c. ___ Wo xa a fala danxaniyatE birin bE ala ko e xa nO e xa lan boreya rabolode

d. ___ Wo siga a yire wo xa na fe fala a bE

3. Wo naxa wo maso wo ngaxakerenyi yunubitɛ ra naxan mu tinma tuubide, na nan a masenxi a wo mu lanma wo xa wo maso mixi yo ra.

T. ___ F. ___

4. Danxaniyatɛ lanma a xa munse raba xa a ngaxakerenyi naxan Ala raboloxi a tuubi a fa gbilen ?

kerin. ___ Wo xa wo maso a ra kOnO wo xa a xa wali raxara

b. ___ Wo xa a rasE kOnO wo xa lanlanteya xurun

c. ___ Wo a rasE a nun wo a limaniya ala ko a xa wali nde fen a fate kui.

5. Serɛɛ mundun na danxaniyatɛ be naxan luma yunubi raba ra a janige ra ?

kerin. ___ Ala xa Mixi Sugandixi

b. ___ Mikhi yo

ANALYSE OF BIBLICAL WORSHIP⁵

Yi masen gni "Worship" a wuyaxi ra bama nE a xOrOxOE ra, a falaxi fe wuyaxi nan ma a man fatanxi fe wuyaxi nan na. Xa na mu a ra, batui bara findi fe ra naxan mu a kolonxi, na masenyi yusife ra a nun diine walie ndee ra. Mixi keren keren ma lan ma a xa a kolon kitaabui xa batui ma, a xa xOrOxOE a nun a xa masen ki.

Tarixu kui, mixee kolon xi nE e laxi tunbuie ra, e binyE fima koore ma, e soge fima soge ma a nun e fe sEmbE ndee kolon ma naxan na duniE kui. Yuwifie e xa Yehowah nan e ra, Keretie e xa Ala xa Mixi Sugandixi, Budae e xa Buda, musulumie e xa Ala. Na fe birin kui, mixie xa yuge tagiraba xi nE binyE, binyE, binyE, konyie a nun tinxingni.

Kitaabui wuyaxi nan mato ma ala ko won xa a kolon ala a yEtE masen ki nE batui fangni ma. Layiri fori matofe nan singe ra bama, na xanbi mixi bOgnE a nun a dOxO de layiri nEnE ma tofe. Yi xarangni fama nE ra ꞑɔn de, won nOma naxan na, Ala xa batui ma senxi naxan ma.

Laayidi fori matofe

A kolon fe naxan na batui kui a nun laayidi fori kui a fama nE sOtOde mixi xungbe ndee xaran fe ra. Mixi naxee xa fe falaxi yi buki kui, nee nan ya: Kabila nun Habila, Nuha, Iburama, Munsa nun Haruna, Dawuda, Hesekeya nun Anna.

Kain nun Habila xa sErE keren keren ma a ma senxi batui nan na, hali Kain to a kolon a a xa sErE mu rafanxi Marigi ma. Habila xa serɛɛ naxa tin na ra. Kabila xa serɛɛ mu tinxi. Kelife Genesis xa taruxu ma, a xaranma lanma a xa a ma gnOxun xa na mu tinxi mixi sugandixie ra xa na mu fe gbEtE, alo KabinE xa sariyE xa na mu a yEtE kan xa fe nan a niya a xa hadiya mu tinxi (Fe singe 4:3-7). Xɛera Pɔlu naxa na fe fala Eburu 11 kui, a naxa a fala **adanxaniya xa fe ra, Habila xa serɛɛ nu fisa Kabila xa serɛɛ ra.**

---

¹A sEbExi Kitaabui xa batui matofe - Laayidi fori matofe a wama a xa lu a mu kolon xi.

Nuha xa fe ra, Fɔɔɔɔ 6 -10 a falama a a bara hinne sɔɔ Marigi ya i, a man bara a tuli mati Alatala xa yaamari birin na. A to mini kunkui kui, Nuha naxa sɛrɛɛbade ti Ala bɛ, a naxa sɛrɛɛ ganxi ba a bɛ sɛrɛɛbade fari. Kitaabui singe sEbExi a falama a Marigi naxa na sErEe to a fangni ra, na nan a niya a naxa saatE sa a farima.

Iburama fan naxa sɛrɛɛ gan daaxi ba Alatala bɛ. A xa di Isiyaga xa sɛrɛɛ naxan fixi Fɔɔɔɔ 22 kui, a nu findixi fe xungbe nan na. Iburama naxa yaamari ndee sɔɔ, a naxa e rabatu. Naxan tide na won bE, kOnO, Iburama a xa walie masen Isiyaga bE a findixi batui nan na.

Beenun wo xa siga yare wo xa a kolon misali naxan falaxi yi buki kui, **batui nu na tinfe nan kui, sErE sofe, binyE nun danxaniya.**

Yuwifie xa taruxui nun e keli Misira bɔxi ma Annabi Munsa nun Haruna xa yareratija bun ma na toma Misira nama xa taruxui kui. Naxan na yi buki xaranma a kolon tami lErixi sali nan ma a nun sali xungbe. Munsa naxa nama xaran: «Wo xa yi sali raba wo tan nun wo xa die bɛ abadan.» Nɛ naxee dangi na xanbi, sali nu lanma a xa masen alɔ " sali sɛrɛɛ " Marigi bɛ; sɛrɛɛ naxan fatanxi sali sɛrɛɛ singe ra. Kitaabui a falama: " nama naxa e xinbi sin e naxa e batu" (Ex.12:27).

Annabi Munsa naxa yaamari gbegbe sɔɔ Alatala ma, naxee nu findima Yuwifie xa siwili nun diine sɛriye ra. Na sariyE fu kui, yi nan nu na: "Wo naxa ala gbEtE batu" (Exode 20). Na yaamari a masenxi nE a Marigi xa tOnE xungbe nan a ra, a xa konyie nun a xa binyE naxan fixi alae nun kuyee ma naxee maniyaxi e bore ra. A rapɔnyi be nan ya **Marigi naxa konyiya nun batui misaali batui ra.** Na rapɔnyi man sEmbE soxi Exode 32:8 kui, Marigi xa masen gni kui: "E bara ninge daaxi yailan e yEtE bE, e bara a batu, e bara sErE ba a bE, e bara a fala, Isirayila, yi nan wo xa ala ra, naxan wo raminixi Misira bOxi ma."

Exode 34 kui, Munsa toxi nE a nu wOyEnfe Marigi ra a nun "a nu a xinbi sin ma bOxi ma a batufe ra." Na misali kui, **batui nu na sali maxOrin gni nan kui** Alatala bɛ Isirayila bɔncɔɔ xili **rayEtE magoroxi ra.** Exode 34 fan na sariyE nan kui naxan fatanxi batui ra.

Ala batu ki gbEtE na Exode 35:21 kui. Nama yamarixi nɛ e xa buɔa nun wali fi hɔɔɔɔbanxi tife ra. «Naxee birin bɔɔɔ nu ratexi e ma, nee naxa fa e xa hadiya ra Alatala bɛ hɔɔɔɔlingira tife ra, a wali ki ma, a nun dugi sɛniyɛnɛ yailanfe ra. **Naxan tide na be a findixi diinE nan na a nun bOgnE naxan a rasuxuma.**

Annabi Munsa xa simaya birin kui, a naxa a xa nama rasi Alatala xa sɛriye, a xa sɛriye, a xa yaamarie, nun a xa yaamari birin ma. Naxankate, a nun sali, wali, danxaniya, tinxinyi masenfe, sɛrɛɛɛ, sali walie nun bɔɔɔ nun xaxili raxaraxie nɔma kolonde batui kui. Na sEbEli naxan na koore ma a masenxi nE

batui see naxan na a kui a nun a raba ki ma. A xa sEbEli kui naxan sEbExi Deuteronomy 30 kui, Munsa a masen nE a nun batui tagi rasama; Duniḡa nun duba ra xa na mu faxe dankari ra. A falafe ra, **batui nu masenxi nE alo fe naxan mu dandan ma a nun a gnErE ma duniE ki nan ma.**

Misali gbEtE na salide fori kui mixi lan ma a xa Dawuda, Sulemani, DaniyEli a nun mixi gbegbe xa masen gni mato ala ko a xa na fe kolon. Laayidi fori sEbEli nde nan gbansan fama falade moxo xa kata fe kui ala ko moxo xa taruxu kolon naxan na layiri fori batui kui.

Yabura 2:11 kui Dawuda naxa a fala ḡama bEwo xa a batu binye kui, wo xa sEwa a nun sErE. Sali nde kui naxan sEbExi Zaburi 86 kui, Dawuda naxa a fala **Ala xili matḡḡe rabatui** nan a ra. Dawuda naxa mixie ralimaniya e xa Marigi matḡḡ Zaburi 95 kui: "Wo fa, won xa sigi sa Marigi be sEwe kui, ... Won xa fa a ya i tantui ra, won xa a xui ite sEwe ra, won xa a batu, won xa won magoro, won xa won xinbi sin Marigi ya i, won Daalixi."

Isirayila mange gbegbe, Dawuda nun Sulemani dangi xanbi, e mu fe fanyi raba Alatala ya i. E naxa e tuli mati Alatala xa seriye Kitaabui ra naxan fixi Annabi Munsa ma. Na kui, mange firin nu na na xan nu wama Marigi xa kirae ra gbilen fe. E naxa kuyee kana naxee nu na geyae fari, e fa mixie matinkan e xa e yete raseniyeḡ Alatala ya i. MangE Hezekiya nun mangE Yosiya naxa e yEtE fi Ala ma a nun e xa batui nEnE ra, a gbengben gnira e xa sali sali kui. II Tawureta Munsa 29 mangE Hesekeya xa walie nan ma senxi a nun sali raba fe ra. Na waxati sali sali nu na: sErE ganxie, sigie naxee nu na xurusee ra (na nan na ki, Dawuda xa sigisae ra), sigie naxee nu na kḡrae kui, ḡama nu na batufe tEmui naxe, mixie nu e yete magoroma — e nu e xinbi sinma, e nu e magoroma, e nu sigi sama matḡḡe nun sEwe kui. MangE Yosiya xa fe toxi 2 Tawureta Munsa 34 nun 35 kui. Yire 31 yi sEbEli 34 kui a sEbExi mangE Yosiya xa saatE nan ma a nun Marigi: **"A xa a xa yaamari, a xa seederḡḡya, nun a xa seriye rabatu a bḡḡe nun a nii birin na."**

SariyE singe 1^{khèbou} Samuweli naxa taruxui nde fala naxan mixi bḡḡe ḡaḡaaxuxi Anna xa fe ra. A furi nu bara balan, a naxa Marigi maxandi a xa a xa tḡḡe mato, a xa ratu a ma. **Anna xa batui findixi sErE nan na, sali xungbe a nun laayidi.** A naxa a fala, "N bara n nii birin fi Alatala ma" (Samuweli I 1:15). Kitaabui a falama a Alatala naxa ratu a ma, a naxa ratu a xa laayidi ma a xa di (Samuweli) fi Alatala ma.

YakOsi yi misali birin kui, fe nde nan minixi a nun a findixi batui ra Marigi bE naxan na Layiri Fori kui.

A ra ḡḡḡfe ra, yi fe ndee toma nE:

- tinfe (yamari keren keren ma a nun yamari gbEtE)
- Sereḡee masenfe
- BingnE wali xungbe
- Wo xa wOyEn (a lanma a nun sali saabui ra)

- Sali (misali keren naxan falaxi a findixi paska sali nan na)
- Konyiya nun tinxin gni
- Mixi mali (xaxili nun walie)
- Xaxili rawali
- binyE
- Ala xili matɔxɔɛ
- Bɛtɛɛ naxee fatanxi xulunye ra
- Kɔrɛ xa sigie, matɔxɔɛ nun sɛɛwɛ sigie
- Magorofe
- Laayidi

Na see birin nu rafala xi nE ala ko e xa findi batui ra. Na sEti sEbEli nu toma sali nan kui Marigi naxan yamarixi ; alɔ sɛrɛxɛ gan daaxie bafe sɛrɛxɛbade fari, a nun sɛriye rabatufe naxan fatanxi saate singe ra. Pɔlu naxa a fala Eburu 9:1 kui saate singe xa fe ra: " saate singe nu na Ala batui sariyEe a nun bOxi sEniyE " a nun yire 9 kui "**Na nan a toxɪ sɛrɛxɛɛ nun sɛrɛxɛɛ bama naxee mu nɔma batulae rasɛniyɛnde a xaxili ra.**" Nayire nde anoua **masenxi bOgnE xa sEmbE sofe nan kui ala ko a xa findi duniE ra naxan rafan Marigi ma**. Annabi Munsa naxa xaxili fangni sa wo ya i, duba nun dankari, wo xa baloe sugandi wo nun wo xa die, wo xa wo Marigi Ala xanu, wo xa a xui rabatu, wo xa a suxu a fangni ra" (Deuteronomy 30:19-20). Ala batufe findixi balo nan na; xa na mu a faxama nɛ .

Adamadi bOgnE

Na xanbi Ala naxa a fala, "Won adama daa won misali ra, won misali ra, e xa yamari ... bOxi birin ma ... Na kui Ala naxa adama daa a yEtE misali ra, Ala misali ra a naxa a daxi (Genesis 1:26- 7 NIV). Marigi Ala naxa adama daa bOxi bOxi ra, a naxa nii sa a furi kui, adama naxa findi baloe ra (*nephesh*) [soul – KJV & ASV] (Genesis 2:7 NIV).

Na kui, Ala xa daali naxa adamadi xili, *'adama*, a findixi mixi baloxi nan na - daalise naxan - xaxili, waxOn gni, xaxili, xaxili, nii a nun sEmbE ra a nO ma mangE ra, a nO ma mangE ra a nun a nO ma nEtE tongo de.

Ala naxa Dawuda xili sa mixi nan na n bOgnE ra (Acts 13:22).

Farisenie to Isa maxɔrin sɛriye xungbe xa fe ra, a naxa e yaabi: « † Marigi Ala xanu i bɔɔɛ birin na sondonyi [*lebab*(OT)*kardia* (NT)] a nun wo birin A ma saré [*nephesh*(OT) ; *psuche*(NT)] a nun wo birin kakhili ' [*me`od*(OT)*dianoía*(NT)] sEmbE xa na mu sEmbE] {a tongoxi Deuteronomy 6:5 nan kui}. Yi nan findixi yaamari singe ra naxan dangi birin na. A firin de nan a ra: 'I xa i bore xanu alo i yEtE xanu' {a tongoxi Lewi 19:18 nan kui}. Sɛriye nun namijɔnmɛɛ xa Kitaabui birin fatanxi na yaamari firin nan na » (Matiyu 22:37-40).

Pɔlu to nu wɔyɛnma kawandi xa fe ra, a naxa a fala, «Kɔɔɔ mixi birin mu tinxi xibaaru fanɔi ra, barima Esayi a falama, †Marigi, *nde laxi moxo xa masen gni ra?* Na kui, danxaniya kelima Ala xa masenyi nan ma. Kɔɔɔ n xa a fala wo bɛ, e mu a mɛ xɛ? Iyo yati: '*E xui bara mini dunija birin ma, e xa masenyi bara siga han dunija dande*'" (Romans 10:16-18).

wo xa a rafelen (Sal. 51:10). 'bOgnE nEnE' lan ma a xa findi mixi kobi xa fe ra (Ezk. 18:31), na nan a masenxi a Ala xa sariyE mu lan a xa findi fe gbansan xa ra, kOnO 'a sEbExi bOgnE ma' a man xa findi sEnE ra (Ye. 31:33).

Na kui, a lanma bOgnE, naxan findixi waxOn gni birin na, a lan ma a xa makanta (Pr. 4:23), a nun karamOxO wama a xa xarandie bOgnE sOtO kira fangni ma (Pr. 23:26).

Mixi naxee bOgnE fiixE e fama Ala tode (Mat. 5:8), a nun Ala xa Mixi Sugandixi xa sabatixi bOgnE kui danxaniya saabui ra na nan a niyama sEnEe xa Ala xa xanunteya kolon (Efesi 3:17) (Efesi 3:17)" (NEWBIBLEDICTIONARY , Inter-
varcity Press, Tyndale House Publishers, Inc.).

Adama xa xaxili nan adamadi xa wali birin xunmalanma. A xa wali birin a malanxi a findixi mixi birin nan na, mixi nan a ra:

- kerin. Nafaté bindè yire naxan kEdi birin tongo ma a nun xibaarue naxan fatanxi fate xa wali ra.
- b. Nakhakhili A luxi alo xaxili yire nan a ra naxan fe n de sOtOxi a nun fe gbEtE naxan fatanxi a ra ala ko a xa fe raba, a mato, a sugandi, a misali, a ragata a nun a tongo naxan lan ma a xa findi fe ra naxan lanma a xa raba ala ko a xa findi xaxili ra.
- c. Naxaxili nun xaxili yire nde xili falama bOgnE nan na, mixi naxan na a kui xa na mu a ra a xaxili dOxO de. Na nan a ra mixi xanunteya, xOnE, gaxui, limaniya, lanlanteya, tinxingni, xaxili, mixi ki a nun a xaxili sOtO ma be. A lan ma won xa a kolon a mixi xaxili nO ma xaran de ala ko a xa tin sariyE wuyaxi ra, a xa yuge nO ma findi de fe fangni ra xa na mu kobi ra a nun a xa xaxili nO ma findi de a xa ma gnErE ra xa na mu a xa danxaniya ra a nun a xa kolon gni nun a xa fe yati.

A ra yongui

Naxankate findixi adamadi xa fe nan na naxan daaxi Ala misaali ra, a mu lanma a xa findi fate ra. Adamadi noma a bɔɲɛ raxarade fe fanyi nun fe ɲaaxi rabafe ma. Mixi bOgnE nan a ra adamadi lan ma a xa a batu. Isa a falaxi Luki 17:20-21 kui.

Mixi yo mu a falama, <A tan nan ya,> xa na mu a ra, <A tan nan na,> barima Ala xa mangeya niini na wo ya ma ɲɛ.>

Adamadie xa batui lanma a xa findi nɔndi ra, a man xa findi nɔndi yati ra; xaxili ra a nun nOndi ra a nun xaxili nun xaxili ra. Wali birin naxan nabama ala ko a xa tin yamari nde ra xa na mu ala ko a xa "kamali" a lanma a xa raba ala ko a xa findi sali ra ala ko mixi xa kisi sOtO. Wo Appendix 1 nun 2 mato Appendix buki kui ala ko wo xa a kolon bOgnE ma. [Adama bOgnE mu na An Analysis of Biblical Worship kui.]

Laayidi nEnE matofe⁶

Laayidi nEnE sEbEli gbegbe na na naxee fatanxi batui ra. Na birin fama nE tongode a singe ra ala ko fe ndee xa kolon xa na mu a ra fe nde naxan nOma batui tagi rasade. Na fe gbegbe findima fe fangni nan na, kOnO ndee

---

⁶A sEbExi Kitaabui xa batui matofe - Layiri Foni matofe a wama a xa lu a mu kolon xi.

a fama kelide fe kobi nan ma naxan fatanxi fe wuyaxi ra. Misali wuyaxi naxan fatanxi batui kobi ra e xaranxi. A dOnxE ra, won lan ma won xa a kolon batui mOdEli mundun na, xa na mu a ra, naxan minixi kitaabui kui.

Laayidi nEnE batui see

Won ma batui matofe layiri fori kui a fe gbegbe nan ma senxi. Barima danxaniyatE diinE findixi laayidi fori xa namijɔnmɛɛ xa kamali nan na, a nun barima laayidi fori sEbEli fixi nE sariyE nan ma, tinxin gni xaran fe ra, misali ra won bE (1 Korinti 10 nun 2 Timote 3:16), won lan ma won xa laayidi nEnE nde ma xOn naxan mu lanma a xa findi batui ra. Na yire gbEtE juife naxa a kolon a danxaniyatEe xa batui mu nu lanxi sariyE kui a nun e xa naamunyie kui. «Yi mixi mixie ra limaniya ma e xa Ala batu sariyE mu lanxi naxan ma» (Acts 13:18).

Misali ra, moxo a toxi nE a fe nde xa na mu mixi nde xa wali findixi batui nan na naxan fatanxi laayidi fori ra, xa na mu a ra kuyee xa na mu Marigi. Na fe mOdEli man na Layiri Foni xaran gni kui. Ala xa Mixi Sugandixi bara sEmBE so wali ma naxan lanma a xa raba alo Matiyu 4:10 kui; na nan na ki, a to nu SentanE ra tOxO ma, Ala xa Mixi Sugandixi naxa Deuteronomy 6:13 masen — "Wo lan mabatoeywo Marigi Alatala nun **mikhi mounanfanféA** keren ." Pɔlu wali falaxi yire gbegbe alo Rɔma 12:11 — "Wo naxa lu xanbi ra wo xa wali kui, wo xa wo xaxili ti Marigi xa wali ra. Wali findixi batui nan na kOnO a keren mu a ra . A nun man, moxo xa wali nO ma findi de kira kobi ra, na nan a ra, a mu nOma findi de fe fangni ra Marigi bE.

Xa wali lanma a xa raba a fangni ra, na kui tinfe yamari keren keren ma a nun a lanma a xa findi fe singe ra batui kui. Ala xa Mixi Sugandixi yi fe nan toxi: "A to nu na a xa di ra, a naxa tinfe xaran a xa tOrE kui" (Eburu 5.8). Kolosi 1:10 kui, Pɔlu a falama a lanma won xa a rafan a ma fe birin kui. Magoroxi masen gni findixi batui fangni nan na a man toma laayidi nEnE kui, alo 1 Korinti 14:25 — "a fama nE a yatagi ra gorode a Ala batu." Yi sEbEli danxaniyatE nEnE nan ma senxi naxan bara makiiti a nun naxan a kolon a lan ma a xa binyE nun gaxui sOtO.

Na kui, Ala xa Mixi Sugandixi naxa fe nEnE sa batui ma a xa masen gni kui Samari ginE bE, Yaya 4:20f. A naxa a fala a "yi geya" (Samarikae nu a falama a Yuwifie xa kEdi keren nan a ra. E xa batui geya nan nu na Gerizim geya ra naxan falaxi Deuteronomi 11:29 kui) a nun Darisalamu (Yuwifie nu malanxi dEndE xEn) mu findixi salide yire ra. Na kui waxati nan a ra "yakOsi nan a ra, batulae tinxin gni fama nE Baba batude xaxili ra a nun nOndi ra; na mixi mOdEli, Baba wama findife a batulae ra. Ala xaxili nan a ra, mixi naxee a batuma e lan ma e batu xaxili ra a nun nOndi ra." Won lan ma won xa a kolon naxan falaxi be ala ko won xa nO batui raba de a fangni ra. SiKE yo mu na, a tide na xaxili nan ma a nun fate ma, na nan na ki salide yire. Ala batui yati findixi tinxin gni nan na, tinxin gni, a nun tinxin gni — a lanma a xa findi fe ra mixi wama naxan xOn. Ala batui na mixi bOgnE nun a nii nan ma, naxan findixi mixi fate kui naxan daaxi ala misali ra. Na xaxili findixi politiki masarE xungbe nan na; Pɔlu naxa a masen Kolosi danxaniyatɛɛ pama bE a Ala xa Mixi Sugandixi bara seriye fori sa wuri magalanbuxi ma.

Yi sEbEli gbEtE naxan na yi sEbEli kui a findixi Filipikae 3:3 nan na. Pɔlu a falama a danxaniyatɔɛ Ala Xaxili nan batuma, e man e matɔxɔma Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui ra, e mu e xaxili ti adamadie xa naamunye ra.

YakOsi, danxaniyatOrEe nOma a kolon de xa e na Marigi Xaxili nan yi ra, e na e xa yuge nun fe fan gni tagi rasama Kitaabui kui. Pɔlu bara fe gbegebe masen a xa bataaxɛe kui danxaniyatɔɛ ɲamae be naxee nu na Rɔma (sɛrɛxɛdubɛ 12 nun I3), Galati (sɛrɛxɛdubɛ 5), Efesi (sɛrɛxɛdubɛ 4-6) a nun Kolosi (sɛrɛxɛdubɛ 3). Na sEbElie siga ma yare barima e a masenxi nE a mixi xa fe tagi rasama a nun mixi xaxili xa fe tagi rasama. A singe kelixi adamadi waxOn gni nan ma; yi dOnxOE fatanxi waxOn gni nan na ala ra gnErE fe ra. Na misali naxan falaxi Pɔlu xa bataaxɛe kui Galati xa bataaxɛe kui, a masenma a mixi bɔɲɛe kui gere nan a ra. Pɔlu yEtE nan yi fe toxi a bOgnE kui alo Rɔma 7 a masenxi ki naxɛ.

Keretie xa fe masenxi xanunteya nan na, sEwa, bOgnE, dimEdi [lanlanteya, sEmbE sofe, sEmbE sofe], tinxingni, lanlanteya, bOgnE, yEtE suxufe. Na birin a niyama mixi xa a batu Ala Xaxili Seniyenxi ra barima e won Marigi binyama nɛ. Danxaniyatɔɛ lanma e xa bira Ala fɔxɔ ra, e xa diɲɛ mixie ma, e bɔɲɛ fan, e xa wɔyɛnyi fanyie fala naxee mixie ralimaniyama, e man xa e yetɛ raseniyen. Rɔma 12:1 a masenxi a dɔnxɔɛ ra: "... wo xa wo fate fi sɛrɛxɛ seniyenxi ra Ala be, naxan findixi wo xa batui ra Ala be."

Pɔlu nu wɔyɛnfe xaxili wali nan ma, batui xaxili, naxan mu lanxi duniɲa wali ma. Na nan a ra, ɲama gbegebe naxa sariyE nde masen naxan mu fan Marigi ya i. Keretie lan ma e xa sariyE gbEtE sOtO.**E lan ma e xa e yEtE ratanga Marigi batui ma naxan mu kanama, naxan findixi binyE ra, wali ra, tinfe ra, binyE ra, binyE ra, yEtE magore ra.**etc. E lan ma e xa rafe xaxili ra, e xa e xa duniE raba a fangni ra, e xa wOyEn alo Efese 5:19 - 21 "wo xa wOyEn wo bore bE pErE ra, bE bE a nun bE bE, wo xa bE bE wo bOgnE ra (wo bOgnE kui - NKJV) Marigi bE, wo xa tantui ra ba won Marigi Isa xili ra tEmui birin; Wo xa wo bore magoro Ala xa Mixi Sugandixi xa gaaxui kui.»

Yi sEbEli firin naxan yi ki a yi masen gni nan ma senxi;

kerin. "Na nan a ra wo xa gnErE kira fangni ma Marigi bE, wo xa a rafan a ma fe birin kui, wo xa wali fangni raba a nun wo xa Ala kolon fe xun masa" (Kolose 1:10).

b. Ala xa Mixi Sugandixi xa masenxi xa sabati wo bɔɲɛe kui, wo xa wo bore xaran, wo xa wo bore ralimaniya, wo xa Ala tantu, wo xa Ala tantu. Wo naxan birin nabama, wo xa na birin naba Marigi Isa xili ra, wo xa Ala tantun a saabui ra (Kolosi 36-7).

Fe xungbe naxan na be, won lan ma won xa ala sa won bOgnE kui; won lan ma won xa mixi yalan gni sOtO alo a masenxi ki naxE sEbEli kui. Na fe kui, salide yire na na. BingnE, binyE, tinxin gni a nun xanunteya fama nE kolon de a fiixE ra a nun a fiixE ra.

batui qbEtE

E naxa kata ala ko e xa batui yire ndee kolon naxee mixie xaxili tima won Marigi nan ma. Na batui xili saxi nOndi nan na a nun tinxin gni, a nun fe fangni naxan na sEbEli sEniyE kui. Na kui, sEbEli wOyEn xi fe fufafu nan ma, fe kolontare, jinnE nun kuyee, mixie, malekEe nun fe fangni (nature) batui. E xa formati sEbEli kui a kolon xi nE ala ko a xa findi batui ra. Na batui fe ndee falama a jaaxi ra, e man fatanxi batui tinxinxi ra. Yi misalie nan fixi wo xa a mato.

batui xaxilitare

Ala xa Mixi Sugandixi nun Samari ginε xa wɔyɛnɲi mu a masenxi Ala batui yati xa fe gbansan xa ra, kɔɔ a man a masenma a Ala batui mu a kolon. Yaya 4:27 kui, Isa naxa a fala ginE bE a samarikae e batuma xaxilitareya kui. Kisi kelixi Yuwifie nan ma, kOnO na si firin naxa e yEtE ratanga sie xa lan boreya ma barima e nu na sie xa fe nan kui.

Samarikae xa batui fufafu alo a masenxi ki naxε Ala xa Mixi Sugandixi ra, a nu lanma a xa findi fe nan na naxan na 2 mangE 17:27- 41 kui. Verse 41 a masenxi nE: "Na kui, yi sie (samarikae) nu gaxu ma Marigi ra, e nu e xa kuye batuma (naxan nu na geyae kui e xa die nun e xa die, alo e babae nu rabama ki naxε); [tradition], wo xa na raba yi lOxE." Na nan a ra, e nu gaxu ma Marigi ra kOnO e nu e xa kuye batuma. SariyE firin nan na be. A singe, won lan ma won xa tinxin gni mato naxan fatanxi waxati birin. Na fe kui, fe kobi nun wule batui nan nu na a ra waxati birin. A firin de, Samarikae, e to findi si gbEtE ra, Yuwifie mu tinxi e ra. Na yire naxan na sie xa lan boreya kui a nun naxan na e bore tagi, na nan a niyama Samarikae xa mu tin batui ra. Won lan ma won xa won yEtE ratanga won ma sie xa yEtE ma, won ma sEriyE, won ma sEti, a nun won ma sEriyE.

A to nu wOyEnfe atene xamEe ra (Acts 17:22f) Paul naxa e xa diinE kolon. KOnO a man naxa a kolon e xa batui mu kolon xi - ala kolontare nan bE. Pɔlu e xa batui ki tagi rasama (naxan findixi kuyee, salide, misaalie, se rawali, gbeti, gemε, nun na manyiee ra) nun batui tinxinxi tagi, a naxa Musa, Dawuda, Sulemani nun mixi gbɛtɛe xa masenyie ratinmε walie 17.27 – 28 kui, «e xa Ala fen, xa a sa li e nɔma a tode, hali a mu makuya won na; barima a nan a ra moxo baloxi, moxo gnErE ma moxo na moxo na." E xa batui mu nu kolon xi barima e nu wama wOyEn ki nan ma a nun e nu wama Marigi li fe. KOnO e nu na batui mOdEli nan kui barima e xa walie nu findixi wali nan na, e xa hadiyae, a nun e xa fe rafala ki. Wo xa a kolon yi masen gni naxan na yi bOxi ma a masenxi nE a e nun Ala xa lan boreya mu kanama.

Mixie batui

Mixie batui nu na Korinti salide nan kui. 1 Korinti 1:12 kui, Pɔlu danxaniyatɔɛ nama itaxunfe masenma mixie xa fe ra; Wo birin a falama, 'N tan nan na Pɔlu ra', 'N tan nan na Apolosi ra', 'N tan nan na Kefa ra', n tan nan na Ala xa Mixi Sugandixi ra'. Na lantareya nO ma findi de sie xa malanyi nan na. Pɔlu xa wali singe nan nu na si gbEtEe ra, Apolosi nu na GirEki nan bE, PiyEri nu na Yuwifie nan yi ra. a xaxili tixi karamOxO keren keren ma nan ma a nun ala ko a xa findi Ala xa Mixi Sugandixi gbansan xa fe ra.

SariyE naxan na won bE a findixi yi nan na: won ma danxaniya lan ma a xa ti Ala xa Mixi Sugandixi nan fari, a mu lan a xa findi danxaniyatOrE xungbe ra.

malekE batui

Pɔlu malekEe batufe falaxi Kolosi 2:18 kui. Yi sEbEli 8 yi sEbEli kui a masenxi nE a batui sariyE nan a ra naxan fatanxi nature ra (esthetic appeal), sariyE, adamadie xa filozofi, a nun na maniE gbEtE. Wo xa ratu a ma a kolose nu na juife, girEki a nun mixi gbEtE xa sEmbE nan ma.

batui fufafu

Esayi 29:13 nan falaxi Ala xa Mixi Sugandixi ra (Matiyu 15:8-9) FarisEe nun sEriyE karamOxOe ra naxee Ala xa masen gni kana ma e xa taruxu ma. A xa yaabi nan ya: "Yi nama n binyama e dE ra, kɔɔ e bɔɔ makuya n na. Kɔɔ e n batuma fufafu ra, e mixie xa sEriyEe nan xaranma e xa sariyEe ra." Ala xa Mixi Sugandixi yi mixie findixi munafanyie nan na. Ala batui fufafu nO ma rabade xa i na sali raba i mu a kolon i wama naxan xOn; a nO ma rabade waxati nde kui naxan fatanxi fe nde ra naxan mu tinxin bOgnE mu a kui. Na xaxili masenxi Pɔlu nan na 1 Korinti 11 kui naxan fatanxi Marigi xa donse donfe ra.

Ala batufe fufafu man toma Pɔlu xa bataaxE kui Galati danxaniyatɔE nama bE (sora saxan nde). Na danxaniyatɔE naxa Ala xaxili sɔɔ e xa masenxi ramEfe ra danxaniya kui, kɔɔ e naxa gbilen sEriyE ma, e naxa kata e xa findi tinxintɔEe ra sEriyEe walie saabui ra. Yi batui fufafu findixi danxaniya xurun gni nan na; e mu nO e xa gbode Ala xa Mixi Sugandixi kui.

SentanE nun kuye batui

Na batui nan falaxi Yaya xa Kitaabui kui naxan xili Waxati 9:20. «Kɔɔ adamadie naxee mu faxa na gbaloe saabui ra, e mu tuubi e xa wali ra, e naxa jinnEe batu, e naxa kuyee batu xEema, gbeti, yɔxui, gEme, nun wuri ra, naxee mu nɔma se tode, naxee mu nɔma fe mEde, naxee mu nɔma jErede.

Kitaabui kolon gni banxi xungbe

Randolph Dunn, mangE - Roberto Santiago, Dean
thebiblewayonline.com

SariyE singe - Ala xa masen gni
Fe birin faxi be di? Adama
naxan nu na Ala ra
Ala xa Mixi Sugandixi - Ala
xa gundoe Ala xa fe ra
KelifE duniE ma han faxE - mixi
faxaxie bara e yEtE ratanga
Injiili xa masenyie

SariyE 2 - Ala xa Mixi Sugandixi xui suxufe

Waxati beenun Ala xa Mixi Sugandixi xa fa

Ala xa Mixi Sugandixi waxati dunia ma Ala xa Mixi

Sugandixi dangi xanbi waxati

Waxati dOnxE duniE ma, waxati

naxan lanma a xa tongo

KelifE faxE ma wuri magalanbuxi ma sigafe
ra baloe ma dignE xa fe ma

Ala xa Mixi Sugandixi xa xunxa ye xoxra

SariyE 3 - DuniE nEnE Ala xa Mixi Sugandixi kui

Mangeya naxan mu daaxi mixi belexE ra,
walikee naxee na mangeya kui

Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE singe, ginE

futixie a nun mixi gbEtee naxee hayi na xignE

xignE ma

Dunija ratangaxi

Misery xa taruxu

Masenyi naxan fatanxi yi bataaxee ra,

wo xa Ala batu xaxili nun nɔndi ra

Kitaabui xaran mixie bE

Kitaabui naxan masenxi

Kitaabui xungbe

misalie nun misalie

SariyE 4 - xunmasafe Ala xa Mixi Sugandixi kui

Isa Nasaretika

Ala xa Mixi Sugandixi xa duniE

Wo xa wo maso Ala xa Mixi Sugandixi ra

Fe kobi naxan fatanxi xOnE ra

Fate, nii, xaxili - e siga minden wo faxa tEmui? Futi
nun futi kanafe

Ala xa malabui lɔxɔE

Daali beenun Genesis xa Daali
Eburu

SariyE 5 - sEmBE sofe Ala xa Mixi Sugandixi kui

SariyE kelifE wuri magalanbuxi ma

Ala xa banxi ti fe maxOrin gni

xungbe naxan maxOrin xi wo bore

bE Ala xa Mixi Sugandixi kui DuniE

xungbe ra

Laayidi naxan tongoxi yi waxati a nun abadan mixi yatie

findixi mixi nan na naxee Ala ratinmema

DuniE masen gni fangni

SariyE 6 - Kitaabui xaranma findife

Dimi, misali, a nun namijɔnɔnmee Ala

Xaxili Seniyenxi

Daniyeli

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa

masenyi Kitaabui xa dundui

Xaran gni nun walie kelifE AD 100 han AD 1500 Reform

xa na mu Restore

Kitaabui malanfe nun a madangima

To diinE xa walie - sEbEli xa na mu a ra sariyE?

Isa bɔnsɔE xa taruxui - Tawureta Munsa

International Bible Knowledge Institute na xui gbEtE nan mathe**thebiblewayonline.com**.